

FORPROSJEKT
”TROMSØ SOM INTERNASJONAL URFOLKSBY”
UTARBEIDET AV ROMSSA SÁMI SEARVI-NSR / TROMSØ SAMEFORENING-NSR

TROMSØ 12. APRIL 2002

1 SAMMENDRAG	5
2 HVORFOR ET FORPROSJEKT ?	9
2.1 Bakgrunn	9
2.2 Finansiering og organisering	9
2.3 Mandat	10
2.4 Avgrensninger	11
3 HVORFOR IVARETA SAMISK KULTUR OG SAMFUNNSLIV I TROMSØ ?	13
3.1 Et land – to folk	13
3.2 Tromsø i fortid og nåtid	13
3.3 Samene i Tromsø-området på 1800-tallet og fram til i dag – en sammenhengende historie	14
4 TROMSØ – EN BY AV OG FOR SAMER	17
4.1 Innledning	17
4.2 Grunnloven	17
4.3 Sametingets planer	17
4.4 Tromsø kommunes planer	18
4.5 Lovbestemmelser som berører grunnskolen og videregående skole	19
4.6 Samiske barnehager	19
4.7 Samiske elever i grunnskolen i Tromsø	20
4.8 Samiske elever i videregående skole i Tromsø	22
4.9 Eldre samer i Tromsø	23
4.10 Samisk litteratur på bibliotek	24
4.11 Kommunalt samepolitisk råd	25
4.12 Tromsø på det samiske mediakartet	26
5 DEN SAMISKE KULTURBYEN	27
5.1 Kulturplanen	27
5.2 Sámi álbmotheaivi / Samefolkets dag	28
5.3 Samisk kulturhus	28
5.4 Duodji	30

5.5 Nana-festivalen _____	31
5.6 Riddu Riddu _____	32
5.7 Samisk profil ved utsmykking av offentlige bygg _____	33
5.8 Eksemplet Universitetet i Tromsø _____	34
5.9 Tospråklig skilting _____	35
6 SAMISK REISELIV _____	36
6.1 Innledning _____	36
6.2 Samiske reiselivspakker ? _____	36
6.3 Destinasjon Tromsø _____	36
6.4 Storgammen i Ullsfjorden _____	37
6.5 Heia _____	38
6.6 Tromsø museum _____	39
6.7 Spisested _____	40
6.8 Eksemplet Sámi GalleriCafé i Oslo _____	40
6.9 Etablering av et "Sámi GalleriCafé" i Tromsø _____	40
6.10 Informasjon via Internett _____	41
6.11 Tromsø – Porten til Sameland _____	42
6.12 Andre samiske næringer i Tromsø _____	42
7 KOMPETANSEOPPBYGGING _____	44
7.1 Tromsø – et senter for urfolksforskning _____	44
7.2 Senter for samiske studier – "Det Samiske Universitet" _____	44
7.3 Samisk strategiplan – en ny æra for Universitetet i Tromsø _____	45
7.4 Universitetet i Tromsø som en internasjonal urfolksarena _____	47
7.5 Kompetanseoppbygging på mange plan _____	48
8 SAMARBEID MED ØVRIGE OMRÅDER _____	49
8.1 Det mangfoldige Sameland _____	49
8.2 Aksen Tromsø - Kåfjord _____	49
8.3 Aksen Tromsø - Ullsfjord _____	50
8.4 Språksenteret i Ullsfjord _____	50

1 Sammendrag

Kapittel 1 er et sammendrag av forprosjektet ”Tromsø som internasjonal urfolksby”.

Kapittel 2 redegjør for bakgrunn for forprosjektet. Norges forhold til samene tar utgangspunkt i at Kongeriket Norge er dannet på territoriet til to folk; samer og nordmenn. Dette utgangspunktet er med på å danne grunnlaget også for virksomheten til Tromsø kommune. Forprosjektet ”Tromsø som internasjonal urfolksby” vil være et bidrag til å konkretisere tanken om Tromsø som urfolksby. Denne rapporten ønsker å peke på hva som faktisk eksisterer i Tromsø av tilbud og aktiviteter som er urfolksrelatert. Rapporten vil videre peke på tilbud og aktiviteter som bør utvikles for å utvikle urfolksbyen.

Kapittel 3 omhandler den samiske historien i Tromsø området. Denne kontinuerlige samiske historien i Tromsø-området er viktig å ha med seg da historien er med på å danne grunnlaget for at Tromsø i dag er en urfolksby.

Kapittel 4 omhandler det offentlige tjenestetilbudet til den samiske befolkningen i Tromsø. Tromsø som en internasjonal urfolksby innebærer at byen også må kunne tilby samer et tjenestetilbud på linje med den øvrige befolkningen i kommunen.

Kapittel 5 omhandler den samiske kulturbyen Tromsø. Tromsø som kulturby har et ansvar for å videreutvikle den samiske kulturarven.

Kapittel 6 fokuserer på samisk reiseliv i Tromsø. Samisk reiseliv omfatter både samiske aktører innen reiseliv, enkelte kulturaktiviteter og andre aktører som driver aktiviteter som kan knyttes til samisk reiseliv. Flere av aktivitetene i Tromsø og i nærheten av Tromsø kan knyttes til begrepet samisk reiseliv.

Kapittel 7 omhandler kompetanseoppbygging. Universitetet i Tromsø framstår som ”Det Samiske Universitet”, og Tromsø er dermed blitt sentral innen internasjonal urfolksforskning.

Kapittel 8 ser på samarbeidet mellom Tromsø og øvrige områder. Urfolksbyen Tromsø bør kunne utvikles videre også gjennom samspill med andre samiske områder.

Kapittel 9 er avslutningskapittel.

I tilknytning til de ulike kapittel fremmes forslag til tiltak for å videreutvikle Tromsø som en internasjonal urfolksby. Forprosjektet foreslår følgende tiltak:

- *Tromsø kommune må fortsette arbeidet med å tilrettelegge for levedyktige samiskspråklige samfunn fra barnehagenivå og oppover.*
- *Tromsø kommune tar initiativ til dialog mellom Tromsø kommune og andre myndigheter som Statens utdanningskontor og Sametinget, for å få avklart ansvarsforhold vedrørende samiske barnehager.*
- *Tromsø kommune bør utvide samisk barnehage til en toavdelingsbarnehage.*
- *Barnehagen bør få et eget bygg til dette formålet, med samisk profil / arkitektur.*
- *Tromsø kommune bør etterstrebe å gi foreldrene muligheter til å velge innhold, organisering og lokalisering når det gjelder samisk opplæring for sine barn.*
- *Tromsø kommune bør videreutvikle samisktilbudet ved Prestvannet skole til også å gjelde tilbud om samiskspråklig skolefritidsordning.*

- *Planlegging av tilbudet til samiske elever påbegynnes i god tid før skolestart.*
- *Alle samiskelevnene bør få opplæringen i faget innenfor det normale timetallet for elevene i klassen.*
- *Tilbud om utvidet samiskundervisning ved Prestvannet skole bør følge elevene og de bør få samme utvide tilbud i ungdomsskolen, Sommerlyst skole*
- *Alle elever i grunnskolen, både de med norsk, samisk og utenlandsk bakgrunn må få minimumskunnskaper om samiske forhold og den landsdelen de bor i, både det synlige samiske og det skjulte samiske i vårt nærrområde.*
- *Alle lærere i grunnskolen i Tromsø må få anledning til å sette seg inn i samiske forhold og veiledning i læremateriell om samisk kultur.*
- *Alle skoler bør få tilgang til tilgjengelig veiledningsmateriale om samiske forhold, samt tilgang til Samisk læreplan.*
- *Troms fylkeskommune bør fortsette arbeidet med å styrke det samiske fokuset generelt i det videregående skoleverket i Troms fylke.*
- *Troms fylkeskommune bør jobbe for å tilby undervisning i nasjonalt valgfag "samisk kulturkunnskap" 2 t./u, samt stimulere til at tilbudet benyttes.*
- *Tromsø kommune skaffer seg oversikt over hvilke behov eldre samer i Tromsø etterspør.*
- *Tromsø kommune bør ha en bevisst holdning til tospråklig skilting også ved kommunale institusjoner.*
- *Tromsø kommune bidrar til å gjøre samiske salmebøker tilgjengelig på ulike institusjoner der det er naturlig.*
- *Alle mindre bibliotek bør ha litteratur på norsk om samiske forhold.*
- *Det nye hovedbiblioteket bør ha barnebøker på samisk.*
- *Det nye hovedbiblioteket bør ha litteratur på norsk om samiske forhold.*
- *Det nye hovedbiblioteket bør ha fagbøker om samisk duodji og kunst*
- *Det nye hovedbiblioteket bør ha utvalg av skjønnlitteratur på samisk*
- *Det nye hovedbiblioteket bør ha samiske aviser.*
- *Tromsø kommune må aktivt søke midler til opprusting av bibliotekene når det gjelder litteratur om samiske forhold.*
- *Tromsø kommune etablerer et "Samepolitisk råd".*
- *Møtereferater og annen informasjon som spesielt berører samiske anliggender sendes ut både på norsk og samisk til media, spesielt samiske media.*
- *Tromsø kommune forsøker å få dekket utgifter til oversetting via eksterne midler.*
- *Gjennomføre Kulturplanen blant annet ved å videreutvikle den samiske kulturarven. Det gjelder aktive kulturuttrykk som litteratur, musikk og teater, og det gjelder kulturminnevern. Tromsø har et særlig ansvar for å løfte frem og satse på samiske stedsnavn og skilting.*
- *Tromsø kommune oppnevner en egen Sámi álbmotbeaivvi- / Samefolkets dag-komite med bred samisk deltakelse.*
- *Tromsø kommune flagger med det samiske flagget ved kommunale bygg.*
- *Meny på Samefolkets dag i de kommunale kantiner bør gjenspeile hvilken dag det er.*
- *Det bør legges ut en gratulasjon på Internett på dagen.*
- *Hovedmarkeringen av Sámi álbmotbeaivvi / Samefolkets dag bør tilføres tilstrekkelige økonomiske midler til å kunne synliggjøre urfolksbyen effektivt.*
- *Tromsø kommune realiserer planene om bygging av et samisk kulturhus, eventuelt tilrettelegger for en omdisponering av KulturHuset som muliggjør samisk kulturutøvelse. Bygget bør være dimensjonert for større arrangement.*

- *Tromsø kommune gjennomfører tiltakene i kommunens kulturplan kapittel 1.4 som omhandler festivalene*
- *Tromsø kommune bidrar til å sikre Nana-festivalen trygge økonomiske rammebetingelser.*
- *De samiske miljøene i Tromsø fortsetter å bidra aktivt med gjennomføringen av Riddu Riddu festivalen.*
- *Tromsø kommune, arkitekter og utbyggere bør gjennom samarbeid med urfolkskunstnere bidra til en samisk arkitektonisk profil av bygg, samt til utsmykking av bygg med urfolkskunst. Dette gjelder spesielt sentrumsnære bygg og bygg ved innfallsportene til Tromsø.*
- *Universitetet i Tromsø fortsetter den vellykkede satsningen ved bruk av samisk arkitektonisk og kunstnerisk profil som synliggjør universitetet som et Samisk universitet.*
- *Samiske stedsnavn og navn som er i daglig bruk blant samisktalende i byen bør synliggjøres og tas i bruk også på kommunale skilt.*
- *Tromsø nye rådhus bør skiltes på norsk og samisk. Dette bør slås fast i vedtaks form, og også gjelde kulturhus, kino og bibliotek. Tromsø kommune bør ved skilting av nye bygg og ved renovering alltid foreta en vurdering av hvilke språk det skal skiltes på.*
- *Tromsø kommune gjennomfører tospråklig skilting innvendig der det er naturlig, for eksempel på skoler med samiske elever.*
- *Tromsø kommune bør aktivt søke Sametinget om midler for å få tospråklig skilting.*
- *Destinasjon Tromsø og samiske reiselivsaktører må i fellesskap synliggjøre de samiske reiselivstilbudene som eksisterer i Tromsø-området.*
- *Videreutvikle kompetansen om samisk samfunn og reiseliv hos Destinasjon Tromsø.*
- *Det samiske reiselivstilbudet i Ullsfjord profileres i større grad overfor grupper som søker samiske reiselivstilbud, blant annet gjennom formidlingsapparatet til Destinasjon Tromsø.*
- *Tilbudet på Heia som samisk reiselivstilbud videreføres.*
- *Tilbudene som gis av Tromsø Museum profileres ennå sterkere enn i dag som et samisk tilbud, både av Destinasjon Tromsø og av Tromsø Museum selv.*
- *Etablering av et spisested i Tromsø etter mønster av Sámi GalleriCafé i Oslo realiseres av private investorer. Spisestedet bør lokaliseres sentralt i forhold til reisende til Tromsø.*
- *Det bør forsøkes å inkludere samisk gallerivirksomhet, salg av samisk kunst og salg av duodji/samisk håndverk i spisestedets virksomhet. Eventuelt kan virksomheten etableres separat, men samlokaliseres / lokaliseres i tilknytning til spisestedet.*
- *Næringslivet i Tromsø bør i sterkere grad enn i dag søke å integrere salg av duodji i sin virksomhet.*
- *På grunnskolenivå bør duodji inngå som tema under ulike prosjektarbeid.*
- *Grunnskolene bør trekke inn duodji i forbindelse med fag når temaet er samisk kultur. Der det er mulig, kan man invitere samiske kunstnere og duodjiprodusenter til å fortelle om duodji og demonstrere teknikker.*
- *Internett brukes aktivt for å profilere Tromsø som en internasjonal urfolksby.*
- *Betegnelse "Porten til Sameland" og "Gateway to Sápmi" innarbeides og benyttes til å profilere Tromsø både i reiselivssammenheng og i andre sammenhenger.*
- *Tromsø kommune bør i samarbeid med relevante miljø se på muligheten for etablering av ny samisk næringsvirksomhet som kan videreutvikle Tromsø som en internasjonal urfolksby. Eksempler på slike næringer kan være: Samiske rekrutteringsfirma, utredningsfirma eller konsulentfirma, samiske kulturformidlere, samiske tolketjenester, samiske forlag, samiske reklamebyrå, samiske databedrifter og samiske designfirma.*
- *Universitetet i Tromsø fortsetter styrkingen av virksomheten til Senter for samiske studier.*
- *Universitetet i Tromsø gjennomfører tiltakene i vedtatt Samisk Strategiplan.*

- *Universitetet i Tromsø styrker sin funksjon som en internasjonal urfolksarena, blant annet med å videreutvikle ulike seminarer og konferanser hvor urfolkstematikk og urfolksrepresentasjon står sentralt.*
- *Sámi Studeanttaid Searvi Romssas / Samiske studenters forening i Tromsø (SSSR) sin virksomhet stimuleres og støttes opp om, både av Tromsø kommune og Universitetet i Tromsø.*
- *Samarbeidet mellom Universitetet i Tromsø og Ája samiske senter styrkes og videreutvikles.*
- *De samiske miljøene i Tromsø og Ullsfjord styrker og videreutvikler samarbeidet i forbindelse med kulturaktiviteter og i andre sammenhenger.*
- *Tromsø kommune, Troms fylkeskommune og Sametinget i fellesskap sikrer Språkprosjektet i Ullsfjord videre drift.*
- *Språkprosjektet i Ullsfjord permanentiseres og gjøres til et samisk språksenter.*

2 Hvorfor et forprosjekt ?

2.1 Bakgrunn

Strategisk næringsplan (SN) ble behandlet i kommunestyret 20. september 1995. I planen ble det foreslått at Tromsø skulle utvikles til et senter for internasjonale urfolksspørsmål (tiltak 5).

Parallelt med utarbeidelsen av Strategisk næringsplan, igangsatte næringskontoret arbeidet med en egen handlingsplan for samisk kultur og næring i Tromsø. Initiativet til dette ble tatt av Romssa Sámi Searvi-NSR/Tromsø Sameforening-NSR i 1994. Handlingsplan for samisk kultur og næring ble vedtatt av kommunestyret 11.12.1996. Planen foreslo igangsettelse av fire utviklingsprosesser og åtte konkrete tiltak.

Etter kontaktmøter mellom Romssa Sámi Searvi-NSR/Tromsø Sameforening-NSR og Tromsø kommune i november og desember 2000, sendte sameforeningen søknad til kommunen om finansiering til forprosjektet "Tromsø som internasjonal urfolksby." Av tiltakene i handlingsplanen er det spesielt to tiltak som er nevnt i søknaden fra Romssa Sámi Searvi-NSR/Tromsø Sameforening-NSR for å utarbeide forprosjektet, og som ligger til grunn for Tromsø kommunes bevilgning til gjennomføring av prosjektet. Disse er etablering av Samisk kulturhus/Urfolkssenter (tiltak 1), og etablering av informasjonssenter for urfolksspørsmål (tiltak 2).

Oppfølgingsrapport nr. 4 for Strategisk næringsplan, februar 1999, redegjorde for kommunens arbeid med samiske spørsmål.

Prosjektet "Tromsø som internasjonal urfolksby" vil være et bidrag til å konkretisere tanken om Tromsø som urfolksby. Denne rapporten ønsker å peke på hva som faktisk eksisterer i Tromsø av tilbud og aktiviteter som er urfolksrelatert. Rapporten vil videre peke på tilbud og aktiviteter som bør utvikles for å utvikle urfolksbyen. Et kulturelt mangfold innebærer at et distriktsfokus bør inkluderes.

2.2 Finansiering og organisering

06.11.2000 var det første møtet mellom Tromsø kommune, Plan- og næringsavdelingen og Romssa Sámi Searvi-NSR/Tromsø Sameforening-NSR med temaet "Tromsø som internasjonal urfolksby". Som en oppfølging av dette møtet ble det 14.11.2000 avholdt møte mellom Tromsø kommune ved Ordfører Hermann Kristoffersen og Romssa Sámi Searvi-NSR / Tromsø Sameforening-NSR.

Romssa Sámi Searvi-NSR/Tromsø Sameforening-NSR sendte 21.12.2000, søknad til Tromsø kommune om finansiering av forprosjektet "Tromsø som internasjonal urfolksby". Søknadsbeløpet var NOK 40.000,-

Tromsø kommune bevilget 10.01.2001 det omsøkte beløp. Vedtaket hadde følgende ordlyd:

"Rådmannen innvilger tilskudd på kr 40.000,- til forprosjektet: "Tromsø som internasjonal urfolksby" over konto 14712.3251.120: Tilskudd næring – statlige midler".

Tromsø kommune poengterte videre det naturlige i at et internasjonalt senter for urfolk ligger i Tromsø, og at prosessen kan kobles til næringsutvikling i nordområdene.

Romssa Sámi Searvi-NSR/Tromsø Sameforening-NSR vedtok på styremøte 14.11.2001 i sak 19/01, å ansette Terje Lilleeng til å utrede prosjektet. Styret i Romssa Sámi Searvi-NSR/Tromsø Sameforening-NSR har fungert som referansegruppe for prosjektet.

21.11.-22.11.-2001 deltok representanter både fra Tromsø kommune (avdeling for plan og næring) og representanter fra Romssa Sámi Searvi-NSR/Tromsø Sameforening-NSR på Troms fylkeskommunes årlige samekonferanse. Tema i år var kultursentra i fylket og samisk språk. Organisering av prosjektet "Tromsø som internasjonal urfolksby" ble drøftet på konferansen, samt på møte mellom Tromsø kommune og Romssa Sámi Searvi-NSR/Tromsø Sameforening-NSR 10.12.2001. Ulike problemstillinger rundt prosjektet ble gjennomgått. Det har videre vært møte mellom Tromsø kommune og Romssa Sámi Searvi-NSR/Tromsø Sameforening-NSR 12.03.2002 vedrørende prosjektet.

Forprosjektet har også gjennomført møter med Destinasjon Tromsø og private reiselivsaktører i Ullsfjord. En rekke kompetansepersoner i miljøet rundt Romssa Sámi Searvi-NSR/Tromsø Sameforening-NSR har vært kontaktet, og kommet med nyttige innspill.

Prosjektarbeidet ble påbegynt 01.12.2001 og det ble avsatt lønnsmidler for prosjektleder fram til 01.04.2002. Prosjektleder ble ansatt i 50 % stilling i denne perioden. Ferdigstilling av prosjektet etter 01.04.2002 foregikk ulønnet.

2.3 Mandat

Romssa Sámi Searvi-NSR/Tromsø Sameforening-NSR sitt mandat for prosjektet "Tromsø som internasjonal urfolksby" framkommer i søknaden av 21.12.2000.

I søknaden av 21.12.2000 fra Romssa Sámi Searvi-NSR/Tromsø Sameforening-NSR til Tromsø kommune vedrørende finansiell støtte til forprosjektet, fremkommer det at forprosjektet naturlig bør kobles til to av tiltakene i "Handlingsplan for samisk kultur og næring". Disse er etablering av samisk kulturhus / Urfolkssenter (tiltak 1) og etablering av informasjonscenter for urfolksspørsmål (tiltak 2).

Søknaden fremhever videre følgende oppgaver forprosjektet bør inkludere:

- En beskrivelse av formålet med prosjektet som understreker Tromsø som et naturlig sentrum for denne type urfolkstiltak.
- En beskrivelse av målgrupper, som fokuserer både på urfolk-til-urfolk-samarbeid, reiselivsnæringen både nasjonalt og internasjonalt, og øvrig opinion.
- Rammer for organisering og lokalisering og konkrete forslag til organisering, både når det gjelder et bredt kulturelt og politisk engasjement i Tromsø, og konkret når det gjelder etablering av et urfolkssenter.
- Forslag på konkrete tiltak knyttet til en realisering av "Tromsø som urfolksby" og tiltak innunder urfolkssenteret. For å illustrere hva slike konkrete tiltak kan være, kunne en tenke seg for eksempel videre konkretisering av turismeprosjekter i distrikts-Tromsø, utstilling av samisk kunst i sentrale institusjoner som Rådhuset og Tromsø lufthavn, en

permanent utstilling av arktisk urfolkskultur, en utvikling av relasjonen Tromsø-Murmansk-Narjan Mar med henblikk på spesielt samene og nenetsernes situasjon.

- En økonomisk vurdering og konkrete forslag til finansiering av et urfolkssenter. Herunder tenkes resultatet av forprosjektet å danne grunnlaget for at også private næringslivsaktører kan finne det interessant å satse på prosjektet ”Tromsø som internasjonal urfolksby”.

Tromsø kommune på sin side har signalisert i sammenheng med sitt bevilgningsvedtak at prosjektet også fokuserer på næringsutvikling.

2.4 Avgrensninger

Mandatet skissert overfor er svært omfattende, og det har under utarbeidelsen av forprosjektet vært behov for å foreta enkelte valg og avgrensninger av arbeidet.

Handlingsplanen for samisk kultur og næring inneholder flere forslag til tiltak med relevans for forprosjektet ”Tromsø som internasjonal urfolksby”. Dette er tiltak 1 Etablering av Samisk kulturhus / urfolkssenter, tiltak 2 Etablering av et informasjonssenter for urfolksspørsmål, og tiltak 3 Etablering av Senter for samiske barn.

Prosjektet ”Tromsø som internasjonal urfolksby” vil være et bidrag til å konkretisere tanken om Tromsø som urfolksby. Overordnet mål med prosjektet har vært å peke på hva som faktisk eksisterer i Tromsø av tilbud og aktiviteter som er urfolksrelatert. Rapporten har videre ønsket peke på tilbud og aktiviteter som bør utvikles for å utvikle urfolksbyen. Et kulturelt mangfold innebærer at et distriktsfokus har blitt inkludert. De fleste tiltak i handlingsplanen har dermed hatt relevans for forprosjektet.

Kommunens handlingsplan ble vedtatt i 1996. Siden den gang har Regjeringen vedtatt opprettelse av et kompetansesenter for urfolksrettigheter lokalisert til Kautokeino. Dette kompetansesenterets virksomhet vil være å samle inn, bygge opp, systematisere, vedlikeholde, bearbeide, tilrettelegge og formidle relevant informasjon om urfolksrettigheter nasjonalt og internasjonalt.

Opprettelsen av kompetansesenteret i Kautokeino kan innebære en betydning for tiltak 2 i Handlingsplanen. Forprosjektet har funnet det vanskelig å skulle foreslå opprettelse av et parallelt system til kompetansesenteret i Kautokeino. Tiltak 2 kan fortsatt ha relevans, men da i forbindelse med en reiselivssatsning hvor kunnskap om samisk samfunn og reiseliv etterspørres. Informasjonsarbeidet får da en annen karakter og målgruppe enn senteret i Kautokeino.

En annen utvikling som har skjedd i Tromsø by siden Handlingsplanen ble vedtatt er den sterke satsningen de siste år for å styrke samisk- og urfolksrelatert forskning og undervisning som har pågått ved Universitetet i Tromsø. Erkjennelsen av Tromsøs betydning når det gjelder kompetanseoppbygging i og for det samiske samfunn vil også reflekteres i arbeidet med forprosjektet, selv om dette ikke er et konkret tiltak i kommunens handlingsplan. Universitetet i Tromsø utgjør derfor et viktig element i satsningen på Tromsø som internasjonal urfolksby.

En økonomisk vurdering og konkrete forslag til finansiering av et urfolkssenter er ikke foretatt, da en slik prioritering ville medført at andre elementer av forprosjektet ville blitt viet mindre tid. En økonomisk vurdering vil uansett kreve mer ressurser enn rammene for dette forprosjektet muliggjør.

3 Hvorfor ivareta samisk kultur og samfunnsliv i Tromsø ?

3.1 Et land – to folk

Norges forhold til samene tar utgangspunkt i at Kongeriket Norge er dannet på territoriet til to folk; samer og nordmenn. Myndighetenes forhold til det samiske folk reguleres av internrettslige og folkerettslige regler. Grunnlovens §110 A utgjør et viktig fundament for norske myndigheters ivaretagelse av samisk kultur og næring. Hvilket verdisyn som danner basis for utøvelse av politikk er av betydning også på kommunalt nivå. Dette utgangspunktet er med på å danne grunnlaget også for virksomheten til Tromsø kommune.

Et av de elementer planer må inneholde for å lykkes med å få gjennomført skisserte tiltak, er at de som berøres, implementerer planenes forståelse og virkelighetsbeskrivelse som sin egen. En forståelse og innsikt i det lovverk som ligger til grunn kan være med på å bidra til dette. At Tromsø kommunes folkevalgte og ansatte har innsikt i hvorfor det eksisterer en egen ”samepolitikk” blir derfor av betydning.

3.2 Tromsø i fortid og nåtid

For bedre å kunne forstå grunnlaget for at Tromsø i dag defineres som urfolksby, kan en ta utgangspunkt i områdets historie. Området har en rik samisk historie.

Arkeologiske funn viser 9000 år gammel bosetting i Tromsø. Den nordnorske høvdingen Ottars beretning til Kong Alfred av England år 892 er en viktig beretning om samer fordi den er fyldigere enn noen tidligere. I beretningen fortelles det at alt land nord for ham var øde, bortsett fra der hvor det bodde samer. Tromsø lå nord for Ottars høvdingesete.

I 1252 ble Tromsø Kirkested. Handelsprivilegiene i middelalderen førte til sterk avhengighet av Bergen. Tromsø var utgangspunkt for handelsveien østover, og et nordnorsk sentrum for Pomorhandelen. I 1794 fikk Tromsø bystatus og privilegier som kjøpstad. I 1894 ble det gamle museum opprettet. I 1927 kom Nordlysobservatoriet. I 1972 åpnet verdens nordligste universitet, Universitetet i Tromsø. I 1998 åpnet Polarmiljøsentret og Polaria i Tromsø. Byen omgis av tradisjonelle samiske bosetningsområder. Ullsfjorden er et av de områder i kommunen med aktive sjøsamiske lokalsamfunn. I tillegg drives det reindrift både på fastlandet og på øyene utenfor Tromsø. Enkelte av utøverne kan føre driften tilbake til den tid da reindriften flyttet mellom Sverige og kysten av Troms. Tromsø er dermed bygget på det som tradisjonelt er et urfolksområde. Området har alltid vært brukt som møtested for samer fra kyst og innland, både før og nå.

I dag bor vel 60.000 mennesker i Tromsø, og i tillegg befinner det seg om lag 6000 studenter i byen med registrert bostedsadresse i andre kommuner. Universitetet og Høgskolen i Tromsø har til sammen ca. 8600 studenter. Det samiske studentmiljøet og det samiske forskermiljøet utgjør i dag en viktig ressurs både for Tromsø by og for det samiske samfunn. Flere samiske kunstnere har også opphold i Tromsø.

3.3 Samene i Tromsø-området på 1800-tallet og fram til i dag – en sammenhengende historie¹

Tromsø-området må kunne defineres som et samisk område også i århundrene etter seinmiddelalderen, tross byutviklingen. Dette skyldes omlandet som omgir byen, og som ikke ble omformet i samme tempo. De siste århundrer historie om Tromsø blir liksom århundrene på Ottars tid en historie hvor den samiske historien har sin naturlige plass.

Samene fortsatte å bebo Tromsø-området fra Ottars tid og framover. Ingen vet hvor mange samer det bodde i Tromsø-området ved inngangen til 1800-tallet, men de dominerte i flere bygdelag. Det gjaldt framfor alt i Sørfjorden, Kaldfjorden og Kattfjorden. I tillegg til de samiske bygdene, bodde det samiske familier nær sagt over hele Tromsø-området. Mange gårder hadde også samiske tjenestefolk.

I 1865 var den samiske befolkningsandelen i Tromsø, foruten byen, minimum 13 %. I år 1900 var den ca. 12 %.² Det er grunn til å understreke at dette er minimumstall, ettersom de kildene en har til rådighet, folketellingene, inneholder flere feilkilder.

Tross vedlikehold av den samiske befolkningsandelen i Tromsø-området som helhet, skjedde det viktige endringer. Den generelle trenden var at den samiske befolkningsandelen gikk sterkt tilbake i små samiske samfunn, og i områder hvor samene ikke hadde dannet egne bygdelag. Eksemplet Kattfjorden illustrerer dette godt. Kattfjorden var midt på 1800-tallet fortsatt en samisk bygd, men rundt år 1900 var det norske dominerende.³ Dette skyldtes to ulike, men ikke uavhengige prosesser. Nordmenn hadde begynt å flytte til fjorden, og de kom snart i flertall. Deretter ble giftemål mellom samer og nordmenn vanlig, og barn av etnisk sammensatte par ble raskt oppfattet som norske. Innflytting og giftermål, i tillegg til at Kattfjorden hadde vært tynt befolket, gjorde det enkelt å forandre samfunnet fra samisk til norsk i løpet av en drøy generasjon. Men denne fornorskningen kan ikke forstås uten i sammenheng med fornorskningspolitikken. Den samiske fortiden ble både gjemt og så godt som glemt.

Den samiske befolkningsandelen ble i første rekke vedlikeholdt der hvor samene var mange nok til å dominere lokalsamfunnet, som i Sørfjorden.⁴ I Sørfjorden snakket de fleste samer ennå i år 1900 samisk hjemme⁵.

Det samiske språket uttrykte også best samenes religiøse tro. Både samene i Sørfjorden, Kaldfjorden og Ramfjorden sluttet seg etter hvert sammen i læstadianske menigheter. Fellesskapet mellom bofaste samer og nomader kommer særlig klart til syne når en undersøker læstadianismens utbredelsesmåter. Nomadene var nemlig de første til å bringe Læstadius sitt budskap over grensen. Per Anders Persson Nutti, en av læstadianismens første predikanter, hadde sitt sommerbeiteland på Kvaløya. Det var nok den viktigste faktoren bak det at en i Kaldfjorden fikk en av de sterkeste læstadianske menighetene i Tromsø-området.

---

¹ Kapittelet bygger i hovedsak på artikkel av Astri Andresen presentert i ; Romsa. Samisk kultur i Tromsø-området. Rapport fra samisk markering under Tromsø Bys 200 års jubileum juni 1994. KEVI PRO DA.

² Folketellingene av 1865 og 1900. Registreringssentralen for historiske data, Tromsø.

³ Andresen 1994: 336ff.

⁴ Andresen 1994: 341ff.

⁵ Sørfjorden blir i mange sammenhenger omtalt som Ullsfjord, selv om det er en separat fjord med terskel ut i Ullsfjord.

Også i Kaldfjorden holdt den samiske befolkningsandelen seg høy fram mot år 1900, men de norske naboene ble stadig flere, og det ble stadig mer vanlig at samiske kvinner giftet seg med norske menn. Dermed fikk man også her en overgang fra samisk til norsk, gjennom de etnisk sammensatte parenes barn. Sørfjorden ble dermed området hvor samisk materiell kultur og samisk språk ble best vedlikeholdt gjennom 1800-tallet.

Samene bosatte seg i liten grad i Tromsø by på 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet. Byen var lite attraktiv for samer fordi de kulturelle verdiene og det levebrødet samene søkte ikke var å finne der.

Reindrift var en helt perifer beskjeftigelse for den bofaste samiske befolkningen i Tromsø-området på 1800-tallet. På øyene fantes det noen få fastboende reineiere, og noen fastboende samer eide sytingsrein. Om sommeren økte den samiske befolkningen sterkt. Reindriftssamene kom da ned til kysten fra Sverige, spesielt fra Karesuando sogn. I år 1900 var Tromsø-området sommerland for om lag 50 hushold. Utover 1800-tallet vokste konfliktene mellom reindriftssamer og bofaste. En forklaring var at det var blitt for mange nomader og rein. En annen forklaring var vekst i den bofaste befolkningen og nydyrking. Den norske og bofaste virkelighetsforståelsen kom etter hvert til å ligge til grunn for konflikthandlingen.

Etter unionsoppløsningen i 1905, intensiverte man fra norsk side arbeidet for å få nomader med svensk statsborgerskap vekk fra norsk territorium, og ved reinbeitekonvensjonen av 1919 mellom Norge og Sverige fikk reindriftssamene som flyttet over grensen ikke lenger adgang til Kvaløya. Under siste verdenskrig tok de svenske samene ikke sjansen på å komme til sommerlandet i Troms. Norske myndigheter brukte tomrommet til å sette skiller mellom reindriftssamer med norsk og reindriftssamer med svensk statstilhørighet. Reinbeitekonvensjonen av 1972 satte et definitivt punktum for at samer med svensk statstilhørighet kunne vende tilbake til sine gamle sommerbeiteland. Arbeidet som pågår 2001/2002 i forbindelse med en revidering av konvensjonen ser ikke ut til å endre på dette.

Det var ikke bare reindriftssamene med svensk statstilhørighet som led økonomisk og kulturelt ved tapet av sommerbeitelandet. Det var også et tap for innbyggerne i Tromsø-området. For den bofaste samiske befolkningen betydde det at mange bånd ble revet over: slektsbånd, økonomiske bånd, religiøse bånd, kulturelle bånd. En kunne ikke lenger styrke seg ved det større samiske fellesskapet som reindriftssamenes ankomst til kysten i realiteten hadde vært, og den samiske kulturkretsen ble mindre, skarpere atskilt i en norsk og en svensk del, i en bofast og en nomadisk del.

Også i Tromsø by burde tapet av reindriftssamene ha blitt følt som stort. Blant de ting som muliggjorde framveksten av et bysamfunn på Tromsøya var nettopp handelen med reindriftssamene. Tromsø by kunne også takke reindriftssamene for at byen ble et viktig turiststed. Hovedgrunnen til at turister begynte å oppsøke Tromsø, var at de i gatene kunne møte sjøsamer så vel som reindriftssamer. Dette var overmåte spennende og eksotisk for et utenlandsk bymenneske. Ikke bare kunne de møte samene i byens gater – fra Tromsø var det lett å komme seg til samiske sommerboplasser både i Tromsdalen og på Kvaløya.

På begynnelsen av 1900-tallet var altså situasjonen slik at både reindriftssamene og bofaste samer var i ferd med å tape terreng. Samisk språk, kofte, gamle og andre synlige samiske kjennetegn måtte vike for norsk språk, norske klær og tømmerhus. Men noen kulturtrekk som dreier seg om religiøs forståelse, normer, verdier, tankemønstre, bevissthet om ens fortid og

ens plassering i en slekt eller et lokalsamfunn, kan sies å være en del av en ubrutt samisk tradisjon. Derfor kan en hevde at det samiske på mange måter fortsatte å leve videre i Tromsø-området gjennom 1900-tallet og helt fram til i dag.

Denne kontinuerlige samiske historien i Tromsø-området er viktig å ha med seg da historien er med og danner grunnlaget for at Tromsø i dag er en urfolksby. Fortid og nåtid kan og bør sees i sammenheng når en ser på urfolksbyen Tromsø, og innholdet i dette begrepet.

4 Tromsø – en by av og for samer

4.1 Innledning

Tromsø som en internasjonal urfolksby innebærer at byen også må kunne tilby samer et tjenestetilbud på linje med den øvrige befolkningen i kommunen. Den samiske befolkningen i Tromsø blir som brukere av tjenestene de viktigste premissleverandørene når dette tilbudet skal defineres.

Det vil være en rekke planer, lover og lignende som kan sies å ha betydning for den samiske befolkningen og de samiskrelaterte sakene i Tromsø. Det vil alltid være en vurderingssak hvilke av disse en anser å ha relevans. En fullstendig liste over planer og lover med relevans vil dette forprosjektet vanskelig kunne oppdrive. Noen av de mest sentrale planer og lover bør likevel nevnes da de danner grunnlaget både for de kommunale myndigheter og andre myndigheters politikk overfor samene i Tromsø.

4.2 Grunnloven

Den overordnede loven for norsk samepolitikk er Grunnlovens § 110a og Lov nr. 56 av 12 juni 1987 om Sametinget og samenes rettstilling (sameloven). Grunnlovens § 110a og Sameloven danner grunnlaget for de juridiske forpliktelsene den norske stat har overfor samene som folk. Grunnlovens § 100a har følgende ordlyd:

”Det paaligger Statens Myndigheder at lægge Forholdene til rette for at den samiske folkegruppe kan sikre og udvikle sitt Sprog, sin Kultur og sit Samfundsliv”.

4.3 Sametingets planer

Sametinget vedtar for hver Sametingsperiode en egen Sametingsplan. Inneværende periode går fra 2002-2005. Sametingsplanene redegjør for hvilken politisk linje Sametinget velger og hvilke sentrale saksområder som bør prioriteres for å nå vedtatte mål. Sametingsplanen omfatter samer i alle samiske bosettingsområder, inkludert Tromsø. For planen i sin helhet se: <http://www.samediggi.no/default.asp?selNodeID=214&lang=no>

Sametinget har gjennomført utredningen ”Samisk opplæring utenfor forvaltningsområdet for samisk språk”. Utredningen har hatt i oppdrag å kartlegge og vurdere opplæringstilbudet i og på samisk i grunnskolen og videregående skole for elever bosatt utenfor forvaltningsområdet for samisk språk, samt foreslå tiltak på området. Utredningen tar blant annet for seg situasjonen for samiske elever i byområder, inkludert Tromsø. Utredningen forventes behandlet av Sametinget i 2002. For utredningen i sin helhet se: <http://www.samediggi.no/default.asp?selNodeID=188&lang=no&docID=1892>

4.4 Tromsø kommunes planer

Det daværende Næringskontoret utarbeidet i 1995 en egen handlingsplan for Samisk kultur og næring i Tromsø. Initiativet til dette ble tatt av Romssa Sámi Searvi-NSR/Tromsø Sameforening-NSR i 1994. Handlingsplan for samisk næring og kultur ble vedtatt av kommunestyret 11.12.1996. Planen foreslo igangsettelse av fire utviklingsprosesser og åtte konkrete tiltak.

Tromsø kommune vedtok i august 1999 en kommuneplan for Tromsø. Planen er en overordnet plan for kommunens virksomhet og tar utgangspunkt i de langsiktige overordnede mål vedtatt av kommunestyret i 1991. Kommuneplanen har relevans for å utvikle urfolksbyen på flere punkt:

- Kapittel 1.1.3 ”Kunnskapssamfunnet for alle?”, har som en av strategiene at Tromsøskolene skal tilrettelegge for kulturelt mangfold, og har et særlig ansvar for å ta vare på vår flerkulturelle historie.
- Kapittel 2.1 ”Byen – en smeltedigel i omvandling”, fremhever byen som historisk møtested for mange ulike kulturer og folkegrupper; den samiske, den kvenske, den nordnorske og den sørnorske.
- Kapittel 2.2.2 ”Møteplassen og kulturbyen”, fremhever viktigheten av å satse på den ”flerkulturelle byen”. Nana urfolksfestival omtales.
- Kapittel 3.2.2 ”Fiskeri”, setter fokus på fjordsamisk næringstilpassning og den lokale fiskeressursen i kombinasjon med andre næringer. En av strategiene er å utarbeide lokalsamfunnsanalyser. Mobiliseringsprosjektet i Ullsfjorden er et av disse.
- Kapittel 3.2.4 ”Reindrift”, fokuserer på at reindrifutøvelsen som eksisterer gjennom kommuneplanens arealdel må sikres videre drift.
- Kapittel 3.2.6 ”Tilrettelegging for næringsutvikling i distriktene”, viser betydningen av at Ullsfjordområdet i 1997 ble innlemmet i Samisk utviklingsfonds virkeområde. Planen fremhever nødvendigheten av å få de samlede ressursene i området til å virke sammen.

Tromsø kommune har utarbeidet kommunedelplan for kultur for Tromsø kommune med handlingsprogram for 2002-05; ”Nordens Paris: Kulturby og kystsamfunn i bevegelse”. Kulturplanen består av to deler. Første del beskriver, analyserer og drøfter situasjon, utfordringer og strategier. Andre del består av handlingsprogrammet. Kulturplanen fremhever Tromsø som en urfolksby. Planen foreslår bl.a. tiltak for å bedre rammebetingelsene for festivaler som f.eks Nana-festivalen. Planen foreslår også å styrke lokalt kulturliv ved å gi tilskudd til leie av KulturHuset når HT flytter ut.

Tromsø kommune har utarbeidet ”Næringsplan for distriktene i Tromsø”. Planen trekker opp hovedlinjene og klargjør hvilke mål, strategier og tiltak som bør legges for å sikre bosetting og økonomisk vekst i distriktene. De samiske samfunnene i Ullsfjord vies oppmerksomhet på ulike måter:

- Kapittel 1.1.2 ”Fjordbygdene”, omtaler de enkelte bygder i Ullsfjord.
- Kapittel 4.4 ”Reiseliv og servicenæringer”, fokuserer bl.a. på å utvikle produkter og program som er tilpasset bygdekultur og samisk kultur.
- Tiltak 11: Etablering av samisk språksenter i Ullsfjord.

Mobiliseringsprosjektet i Ullsfjord inngår i Tromsø kommunes samlede distriktsprosjekt. Hovedmålet som lå til grunn var: ”å arbeide for en bærekraftig bygdeutvikling, hvor

naturforvaltning, fiskeri og landbruk og bygderelaterte næringer er satt i fokus". Avslutningsrapport for prosjektet forelå i mai 2001.

4.5 Lovbestemmelser som berører grunnskolen og videregående skole

[Lov om grunnskolen og den videregående opplæringen \(opplæringsloven\)](#) trådte i kraft 1. august 1999. I kapittel 6 er opplæring i og på samisk i grunn- og videregående skole hjemlet. Loven gir samer en individuell rett til opplæring i samisk i grunnskolen og videregående skole.

Videre har alle i grunnskolealder i samiske distrikt rett til opplæring i og på samisk. Utenfor samiske distrikt har elever rett til opplæring i og på samisk når det er minst ti elever som ønsker slik opplæring, og så lenge det er minst seks elever igjen i gruppa.

Samisk distrikt defineres i [Opplæringsloven § 6-1](#) som:

- 1) *det samiske forvaltningsområdet etter §3-1 i Samelova,*
- 2) *andre kommunar eller delar av kommunar etter forskrifter gitt av Kongen i Statsråd etter at Sametinget og dei kommunane og fylkeskommunane spørsmålet gjeld, har fått uttale seg.*

Forskrift til opplæringsloven gir fritak for opplæring i sidemål for elever som har samisk som første- eller andrespråk i grunnskolen og i den videregående skolen. Sametinget har i følge [opplæringslovens §6-4](#) myndighet til å gi forskrifter til det samiske innholdet til læreplaner for fagene knyttet til L97, samt for læreplaner for opplæring i samisk språk i grunnskolen og videregående opplæring, og spesielle samiske fag i den videregående opplæringen innenfor omfang og ressursrammer fastsatt av departementet. Sametinget skal også i samarbeid med departementet lage utkast til forskrifter til andre særskilte læreplaner for opplæring i samiske distrikt og for elever utenfor samiske distrikt som får samisk opplæring. [Læreplanverket for den 10-årige grunnskolen](#) og [Det samiske læreplanverket for den 10-årige grunnskolen](#) (L97 og L97Samisk) omhandler det samiske innholdet i den ordinære grunnskoleopplæringen, samt opplæringen for elever som følger L97Samisk. L97Samisk er gjeldende for kommunene i forvaltningsområdet for samisk språk, samt utvalgte skoler i noen kommuner utenfor forvaltningsområdet for samisk språk som har opplæring på samisk.

Kommunen kan vedta å legge opplæring på samisk til en eller flere skoler i kommunen. Kommunen kan gi forskrifter om at alle i grunnskolealder i samiske distrikt skal ha opplæring i samisk. Utenfor samiske distrikt har samer i grunnskolealder rett til opplæring i samisk. Departementet kan gi forskrifter om alternative former for slik opplæring når opplæringen ikke kan gis med eget personale på skolen. Elevene avgjør selv om de vil ha opplæring i og på samisk fra og med 8. klassesetningen.

4.6 Samiske barnehager

De samiske barnehagene inngår som et av de viktigste tjenestetilbudene for den samiske befolkningen i Tromsø. Sámi mánaidgárdi/samiske barnehage, Kvamstykke gir et helhetlig samiskspråklig barnehagetilbud til samiskspråklige barn i Tromsø. I tillegg driver

Studentsamskipnaden i Tromsø en samisk/norsk avdeling med plass til 13 barn i alderen 0-6 år ved Gimle barnehage. Studenter med samisk bakgrunn har fortrinnsrett på inntil seks av disse plassene.

Stimulering til å bruke samisk begynner tidlig i hjemmet og i barnehage. Dette gir en større mulighet til å oppnå tilfredsstillende ferdigheter i skolen i både samisk og norsk. Forvaltning av tilskuddsordning for samiske barnehager er fra 2001 overført til Sametinget. Det vil være viktig for de samiske foreldre og samiske barn i Tromsø å få avklart Statens og kommunenes ansvar overfor *samiske* førskolebarn generelt. I dette spørsmålet er det viktig med en konstruktiv dialog mellom Tromsø kommune og andre myndigheter, som Statens utdanningskontor og Sametinget, for å få avklart ansvarsforhold. Det overordnede målet må være å sikre en best mulig språkopplæring i de samiske barnehagene i kommunen.

Tromsø kommune må fortsette arbeidet med å tilrettelegge for levedyktige samiskspråklige samfunn fra barnehagenivå og oppover. Et økende antall samiskspråklige barn flytter til Tromsø og vokser opp i Tromsø. Det merkes på søkertallene i de samiske barnehagene og på antall samiskelever i skolen.

Forslag til tiltak:

- *Tromsø kommune må fortsette arbeidet med å tilrettelegge for levedyktige samiskspråklige samfunn fra barnehagenivå og oppover.*
- *Tromsø kommune tar initiativ til dialog mellom Tromsø kommune og andre myndigheter, som Statens utdanningskontor og Sametinget, for å få avklart ansvarsforhold vedrørende samiske barnehager.*
- *Tromsø kommune bør utvide samisk barnehage til en toavdelingsbarnehage.*
- *Barnehagen bør få et eget bygg til dette formålet, med samisk profil/arkitektur.*

4.7 Samiske elever i grunnskolen i Tromsø

Forprosjektet ”Tromsø som internasjonal urfolksby” har i rapporten valgt å støtte seg til Sametingets rapport ”Samisk opplæring utenfor forvaltningsområdet for samisk språk”. Sametingets utredning, som ble ferdigstilt i desember 2001, tar på en grundig måte for seg situasjonen for undervisningstilbudet for samiske elever i de samiske byområder. Utredningen er et resultat av vedtak i Sametingsrådet våren 2000. Vedtaket sa blant annet at; ”Sametinget igangsetter et utredningsarbeid der hensikten er å se på opplæringstilbudet i grunn- og videregående skole for elever som har opplæring i og på samisk, og som er bosatt utenfor forvaltningsområdet for samisk språk”. Hovedføringene fra Sametinget etter et detaljert mandat gikk ut på kartlegging og vurdering av ulike sider ved denne opplæringa, med forslag til tiltak. Tromsø befinner seg utenfor forvaltningsområdet for samisk språk. Utredningen har et eget kapittel 12.3 Samiske bysentra – Tromsø og Oslo.

Når det gjelder definisjon av ”samisk opplæring”, omfatter dette opplæring både *i* og *på* samisk og *i* samisk kultur og samfunnsliv. Opplæringslov og læreplanverk fordrer at også ikke-samiske elever skal få kunnskap *om* samisk språk, kultur og samfunnsliv. En slik formidling til ikke-samiske elever har betydning for framtiden samiske elever vil få, også i Tromsø.

Utredningens kap. 10.6 Kompetansesentra for undervisning i samiskopplæring i språk, kultur og samfunnsliv, underkapittel kap. 10.6.2 Ressurs-samiske sentra for samisk regioner utenfor forvaltningsområdet for samisk språk, viser til at Tromsø og Oslo har et stort potensiale for elever i de tre samiske språkformene. Det blir også påpekt at disse sentrene har rik tilgang på fagpersonell fra universitet, museum eller høyskoler for undervisning i samisk språk, kultur og samfunnsliv. Slik undervisning vil også kunne formidles derfra ut over hele landet. De to kommunene har for eksempel mulighet til å utvikle en eller flere av sine grunnskoler som ressurscenter for samisk opplæring i de mange skolene i hele kommunen, og som også ville kunne betjene skoler i regionen ved fjernundervisning. Slike muligheter bør også gjelde de videregående skolene i Oslo og Tromsø.

Det er opplyst i Sametingets utredning at bare byområdet med konsentrert samisk bosetting greier å rekruttere samisklærere i Tromsø. Báhpajávrrí skuvla/Prestvannet skole har sentral lokalisering på Tromsøya, og var siste skoleår eneste skole med lærer i hel stilling som hadde samisk. Øvrig grunnskoler i Tromsø kommune har elever som får undervisning i samisk. Til sammen får et femtitalls elever i Tromsø kommune samiskundervisning, spredt på om lag ti ulike skoler. Å få lærer når det er få timer ved hver skole, målbæres som et problem. Enkelte foreldre har gitt uttrykk for at de har opplevd Báhpajávrrí skuvla/Prestvannet med skoleledelse og lærere som positiv, ved at skolen makter å integrere det samiske i dagligliv og høydepunkter. For eksempel markerer skolen Samefolkets dag, slik at det blir lettere å være samiskelev når skolemiljøet er seg det samiske bevisst.

På foreldrehold uttrykkes det som nødvendig å definere hva de forskjellige foreldrene ønsker: sameskole - sameklasse samiskspråklig klasse - samisk i normalklasse - samisk som del av normalskolen. Ifølge Sametingets utredning er ønsket hos foreldre i Tromsø lik modellen for oppvekstsentra i det sørsamiske området: Samiskspråklig barnehage, samiskspråklig skolefritidsordning, samiskspråklige lærere i skolene. Skoleeier oppfattes som skaper av usikkerhet blant foreldrene ved å melde at *alle* må velge en og samme løsning for samisk opplæring i Tromsøs byområde. Kommunen skal for eksempel ha tenkt på en ny skole på Tromsøya, med plass for samiske klasser, men bygging er uvis. I brukergruppen som foreldrene representerer er følgende spørsmål reist: Hvordan få det til slik at det ikke blir samiskklasse bare på papiret? Et annet problem som foreldre ofte føler i tilknytning til samiskundervisningen er at foreldre opplever at planlegging av samisk opplæring i mange tilfeller starter etter at skolen har begynt. Da får elevene samisk på timeplanen sin, lenge etter de andre elevene har fått sine timeplaner, eller de får beskjeden at skolen ikke kan gi samisk i det hele tatt.

Sametingets utredning mener at det normale for stat og kommune må være å gi foreldrene muligheter til å velge innhold, organisering og lokalisering når det gjelder samisk opplæring for sine barn.

Et av poengene i Sametingets utredning er ansvaret Tromsø kommune har til å gi et differensiert undervisningstilbud. De samiske elevene i Tromsø er en heterogen gruppe, og undervisningstilbudet bør formes deretter. Dette forprosjektet slutter seg til Sametingsutredningens syn om at målstyring i skoleverket må gå ut på å *realisere intensjonene i opplæringsloven* best mulig, slik at skoleeiere utenfor forvaltningsområdet for samisk språk på en smidigst mulig måte imøtekommer ønsket om opplæring i samisk hos foreldre og elever. Forprosjektet støtter synet om at det normale for stat, kommune og fylkeskommune bør være å gi foreldrene muligheter til å velge innhold, organisering og lokalisering av samisk opplæring for sine barn.

Retten til opplæring i samisk innebærer også rett til å velge språkkategori i samisk etter sine forutsetninger, for eksempel samisk som førstespråk. Videre innebærer denne retten å få opplæringen lagt til rette etter årstrinnet eleven er på.

En vellykket ivaretagelse av de samiske elevers behov i Tromsø vil i tillegg til kommunens egen innsats, være påvirket av ulike tiltak som departementet, Statens utdanningskontorer og Sametinget bør sette i verk hver for seg eller sammen. Det er tale om:

- informasjon - hva retten til opplæring i og på samisk innebærer, og hva retten til samisk opplæring går ut på?
- økonomi - regelverket for Statlige tilskuddsordninger for det samiske utdanningsområdet
- organisering - læreplaner og praktisk tilrettelegging.

Det trenges informasjon og rådgivning overfor mange parter i skolen for å fjerne grunnlaget for mistolkinger og for å skape motivasjon, slik at den enkelte som arbeider med skole spørsmål, og i den enkelte skole som leder, klassestyrer og klasselærer, gjør det som må til for å få god opplæring også i forhold til faget samisk. Det vil f.eks. bety noe for hvilken status samisk får om den enkelte skolen i organiseringa av undervisningstida lar elevene som har opplæring i må få samisk utenfor ordinær skoletid. Alle samiskelevne bør få opplæringen i faget innenfor det normale timetallet for elevene i klassen.

For å se Sametingets utredning om samiskopplæring utenfor forvaltningsområdet i sin helhet: http://www.samediggi.no/publishing/notat_eksternt/samiskopplearing_utredning.pdf

Forslag til tiltak:

- *Tromsø kommune bør etterstrebe å gi foreldrene muligheter til å velge innhold, organisering og lokalisering når det gjelder samisk opplæring for sine barn.*
- *Tromsø kommune bør videreutvikle samisktilbudet ved Prestvannet skole til også å gjelde tilbud om samiskspråklig skolefritidsordning.*
- *Planlegging av tilbudet til samiske elever påbegynnes i god tid før skolestart.*
- *Alle samiskelevne bør få opplæringen i faget innenfor det normale timetallet for elevene i klassen.*
- *Tilbud om utvidet samiskundervisning ved Prestvannet skole bør følge elevene og de bør få samme utvide tilbud i ungdomsskolen, Sommerlyst skole*
- *Alle elever i grunnskolen, både de med norsk, samisk og utenlandsk bakgrunn må få minimumskunnskaper om samiske forhold og den landsdelen de bor i, både det synlige samiske og det skjulte samiske i vårt nærrområde.*
- *Alle lærere i grunnskolen i Tromsø må få anledning til å sette seg inn i samiske forhold og veiledning i læremateriell om samisk kultur.*
- *Alle skoler bør få tilgang til tilgjengelig veiledningsmateriale om samiske forhold samt tilgang til Samisk læreplan.*

4.8 Samiske elever i videregående skole i Tromsø

1. august 1999 ble opplæringsloven gjort gjeldende, med et eget kapittel 6. Samisk opplæring. For videregående skole i Tromsø er særlig "§ 6-3. *Samisk vidaregåande opplæring*" av betydning for samiskundervisning: "Samar i vidaregåande opplæring har rett til opplæring i

samisk. Departementet kan gi forskrifter om alternative former for slik opplæring når opplæringa ikkje kan givast med eigna undervisnings-personale på skolen. Departementet kan gi forskrifter om at visse skolar, kurs eller klassar skal tilby opplæring i eller på samisk eller i særskilde samiske fag i den vidaregåande opplæringa. Fylkeskommunen kan også elles tilby slik opplæring.”

Troms fylkeskommune har vedtatt en egen ”Handlingsplan for samisk språk og kulturkompetanse 2002-2004”. Planen som omhandler bruk av samisk språk i organisasjonen, og utvikling og rekruttering av samisk språk og kultur, er laget bl.a. på bakgrunn av at Troms fylkeskommune omfattes av Samelovens språkregler.

Planen kan tjene som et viktig redskap for Troms fylkeskommune i å mestre de lovpålagte arbeidsoppgaver i.h.t. Samelovens språkregler, og til å betjene og ivareta interessene til den samiske befolkningen i fylket i alminnelighet. Troms fylkeskommune har igangsatt et viktig arbeid som berører mange innbyggere og de fleste sektorer som fylkeskommunen har arbeidsoppgaver innenfor.

I underkapittel 7.4 Tiltak ved de videregående skolene foreslås det at Utdanningsetaten utvikler et opplegg for kurs i samisk kulturkunnskap ved de videregående skolene, for å bli istand til å gi elevene grunnleggende kunnskaper om samiske forhold (jfr. Fylkesplanens kap 8 Utdanning). Dette er et viktig tiltak også for de samiske elevene i videregående skoler i Tromsø. I planen fremgår det at ingen videregående skoler i Troms per i dag har undervisning i nasjonalt valgfag “samisk kulturkunnskap” 2 t./u. Det bør være et prioritert mål å endre denne situasjonen.

De "små og vernede" fagene, som f.eks. duodji, har ikke har en sterk stilling i opplæringsarbeidet som skjer i fylkeskommunen. I opplæringsloven framkommer det at elever i *hele* landet kan søke seg til den samiske videregående skoletilbudet der det tilbys duodji, reindrift og samisk kulturkunnskap. Utdanningstilbudet dimensjoneres etter etterspørsel, og pr. dags dato har ikke fylkeskommunen stor søkning til slike fag i Troms fylke. Dette innebærer at elevene i Troms får et samisk studietilbud som kan befinne seg utenfor fylket. Likevel vil det være en god politisk målsetting å fortsette arbeidet med å styrke det samiske fokuset i bl.a. fylkesutdanningsetaten og hos fylkesutdanningsutvalgets politisk valgte medlemmer, da disse medlemmene også har ansvar for de elever som ønsker samiskrettede studietilbud i videregående skole.

Forslag til tiltak:

- *Troms fylkeskommune bør fortsette arbeidet med å styrke det samiske fokuset generelt i det videregående skoleverket i Troms fylke.*
- *Troms fylkeskommune bør jobbe for å tilby undervisning i nasjonalt valgfag “samisk kulturkunnskap” 2 t./u, samt stimulere til at tilbudet benyttes.*

4.9 Eldre samer i Tromsø

Tromsø sin samiske befolkning består også av eldre samer. Det eksisterer ingen oversikt over antall. Uavhengig av antall, er det viktig at også disse samene får et tjenestetilbud som ivaretar deres behov.

Eldre samiskspråklige samer på institusjoner i områder hvor samisk språk står svakt, vil i mange tilfeller ha få muligheter til å kommunisere på samisk. Tromsø er et slikt område. Det bør foretas en kartlegging av status ved de ulike kommunale helseinstitusjoner som finnes, og hvilke eventuelle behov som eksisterer i tilknytning til bruk av samisk. Tromsø kommune er ikke en del av "Forvaltningsområdet for samisk språk", og er således ikke forpliktet i forhold til forskriftenes krav om tospråklig forvaltning. Dette er likevel intet hinder for at kommunen kan innføre systemer innenfor enkelte sektorer/tjenester som gir mulighet for bruk av samisk språk. Eldre samer på institusjoner vil kunne være en særlig aktuell gruppe i denne sammenhengen.

Tromsø kommune har følgende fem sykehjem: Hvilhaug, Kvaløysletta, Kroken, Tromsøysund og Mortensnes. Mer informasjon om kommunens sykehjem finnes på: <http://www.tromso.kommune.no/1193.asp>

I tråd med kapittelet om tospråklig skilting er også Tromsøs sykehjem bygg som bør skiltes tospråklig. Samiske skilt vil synliggjøre Tromsø som urfolksby, og samtidig ivareta hensynet til eventuelle samiskspråklige beboere på institusjonene. Innføring av samisk skilting er særlig aktuelt ved renovering/nybygg.

Avslutningsvis når det gjelder eldre samer og det kommunale tjenestetilbudet, ønsker forprosjektet å vise til at selv små investeringer kan være med å høyne kvaliteten på kommunens tjenestetilbud, og dermed livskvaliteten til de samiskspråklige eldre. Mange eldre samer har et nært forhold til kristen tro. På flere eldresenter og institusjoner er salmebøker tilgjengelig. Dersom også samiske salmebøker gjøres tilgjengelig, ville dette sannsynligvis bety økt livskvalitet for en del samiskspråklige eldre.

Forslag til tiltak:

- *Tromsø kommune skaffer seg oversikt over hvilke behov eldre samer i Tromsø etterspør.*
- *Tromsø kommune bør ha en bevisst holdning til tospråklig skilting også ved kommunale institusjoner.*
- *Tromsø kommune bidrar til å gjøre samiske salmebøker tilgjengelig på ulike institusjoner der det er naturlig.*

4.10 Samisk litteratur på bibliotek

Bibliotekene utgjør en del av det samlede tjenestetilbudet av betydning for samene i Tromsø. Litteratur om samer/samiske forhold er viktig for å spre kunnskap om samisk kultur. At samer i Tromsø får mulighet til å velge i samiskspråklig litteratur på biblioteket vil bety en styrking av tjenestetilbudet til den samiske befolkningen i Tromsø.

Forslag til tiltak:

- *Alle mindre bibliotek bør ha litteratur på norsk om samiske forhold.*
- *Det nye hovedbiblioteket bør ha barnebøker på samisk.*
- *Det nye hovedbiblioteket bør ha litteratur på norsk om samiske forhold.*
- *Det nye hovedbiblioteket bør ha fagbøker og video/multimedia om samisk duodji og kunst*
- *Det nye hovedbiblioteket bør ha utvalg av skjønnlitteratur på samisk*
- *Det nye hovedbiblioteket bør ha samiske aviser.*

- *Tromsø kommune må aktivt søke midler til opprusting av bibliotekene når det gjelder litteratur om samiske forhold.*

4.11 Kommunalt samepolitisk råd

Tromsø kommune har gjennom sin politiske organisering opprettet ulike råd for bestemte grupper av innbyggere i kommunen. Eksempler på slike råd er :

- Råd for funksjonshemmede: <http://www.tromso.kommune.no/4082.asp>
- Eldreråd: <http://www.tromso.kommune.no/3044.asp>

Slike råd for bestemte grupper av kommunens innbyggere bidrar til at berørte grupper får mulighet til å øve innflytelse på det tjenestetilbud kommunen tilbyr. Noen av rådene er etablert som følge av lovendringer. Lov om oppretting av eldreråd ble vedtatt av Stortinget i 1991 og satt i verk fra 1. januar 1992. Hensikten med loven er å gi eldre medbestemmelse i alle saker som angår eldre sine levekår.

Selv de råd som kun har en *rådgivende funksjon* overfor kommunens politiske og administrative ledelse, kan sies å ha en viktig funksjon. Rådene kan på egen hånd reise saker av betydning for den gruppen /de grupper rådet representerer. På denne måten fungerer ulike råd som et viktig bindeledd mellom de grupper som berøres av kommunale beslutninger og kommunale tjenestetilbud og den politiske og administrative ledelsen i kommunen.

”Handlingsplan for kultur og næring i Tromsø” som ble vedtatt av kommunestyret i 1996, redegjør for grunnlaget for norsk samepolitikk. Både Storting og Regjering har uttalt at forholdet til samene ikke først og fremst dreier seg om distriktpolitikk, velferdspolitikk, sosialpolitikk eller næringspolitikk, selv om mange samer, i likhet med andre grupper av befolkningen, har udekte behov på disse områdene. Snarere er det tale om forholdet mellom stat og minoritet der det gjelder å tilrettelegge en samisk kulturpolitikk i vid forstand, hvor hver av elementene fra alle de nevnte områdene, i tillegg til flere andre, inngår i en samordnet helhet.

Tromsø kommune er i lokal sammenheng ”staten” med ansvar for å tilrettelegge for en samisk kulturpolitikk i sin videste forstand. Etablering av et ”Samepolitisk råd” vil være et hensiktsmessig redskap for Tromsø kommune for en best mulig tilrettelegging av en samisk kulturpolitikk. ”Samepolitisk råd” vil kunne fungere som et bindeledd mellom kommunens samiske innbyggere og kommunens politiske og administrative ledelse. Rådet vil kunne bidra til et større fokus på tjenestetilbudet som rettes mot samer i Tromsø, og fungere som en premissleverandør når beslutninger skal foretas i ulike kommunale fora. Et ”Samepolitisk råd” bør, for på best mulig måte fange opp behov og synspunkter, ha bred representasjon fra de ulike samiske miljø i Tromsø. De samiske foreningene i Tromsø kommune bør inkluderes. Det samme bør ulike samiske ”sammenslutninger” som berøres direkte av kommunens tjenestetilbud.

”Handlingsplan for samisk kultur og næring i Tromsø” foreslår som et av sine tiltak etablering av samepolitisk utvalg knyttet til utviklingsprosessen som har til hensikt å øke kommunens egenkompetanse i samiske spørsmål. Oppretting av ”Samepolitisk råd” bør ses i sammenheng med ny politisk organisering i Tromsø kommune, og tilpasses den øvrige styringsstruktur.

Forslag til tiltak:

- *Tromsø kommune etablerer et "Samepolitisk råd".*

4.12 Tromsø på det samiske mediakartet

En synliggjøring av urfolksbyen Tromsø fordrer også at informasjon om ulike aktiviteter når ut til allmennheten. Media blir derfor viktig for å synliggjøre urfolksbyen Tromsø. For å nå ut til det samiske samfunn er det viktig at de samiske media benyttes.

Pressemeldinger bør sendes til samisk media. Fortrinnsvis bør de oversettes til samisk og sendes ut på norsk og samisk. Møtereferater fra møter i kommunale råd, utvalg og lignende, som tar opp saker som har med det samiske å gjøre bør sendes til samisk media. Informasjon bør sendes ut på norsk og samisk. Det kan søkes om eksterne midler til oversetting.

Adresser til samisk media:

samivaktsjef@nrk.no

minaigi@minaigi.no

assu@trollnet.no

avisa@sagat.no

Forslag til tiltak:

- *Møtereferater og annen informasjon som spesielt berører samiske anliggender sendes ut både på norsk og samisk til media, spesielt samisk media.*
- *Tromsø kommune forsøker å få dekket utgifter til oversetting via eksterne midler.*

5 Den samiske kulturbyen

5.1 Kulturplanen

Tromsø er en kulturby. Kommuneplanen for Tromsø, vedtatt av kommunestyret i 1999, sier følgende: *"Kulturbyen må bli satsingsfelt for Tromsø kommune og tas opp i kommende økonomiplan år 2000-03. Kommuneplan for kultur som skal utarbeides må være fellesarena for å drøfte ambisjonene"*. Tromsø kommune har også vedtatt en egen kulturplan: *"Nordens Paris: Kulturby og kystsamfunn i bevegelse - kommunedelplan for kultur for Tromsø kommune med handlingsprogram for 2002-05"*. Kulturplanen består av to deler. Første del beskriver, analyserer og drøfter situasjon, utfordringer og strategier. Andre del består av handlingsprogrammet.

Første del av kulturplanen omtaler kulturbyen som et møtested bl.a. for det flerkulturelle og som et viktig møtested.

I kulturplanen kapittel 1.2. "Nordens Paris", fremkommer kommuneplanens visjoner:

I Kommuneplanen er det formulert følgende visjoner:

- *"Tromsø som Nordens Paris – et flerkulturelt samfunn åpent for nye impulser"*.
- *"Tromsø som kulturby, kommunikasjonsknutepunkt og kompetansesenter for Nordkalotten."*

Videre fremhever Kulturplanen Tromsø som en urfolksby:⁶

"Reinen i byvåpenet viser at Tromsø som samisk møteplass er en viktig del av byens historie. I dag bl.a. i kraft av å ta i mot samisk ungdom som tar høyere utdanning eller har funnet seg jobb her. Universitetet har et rikt samisk miljø som krysser flere fag. Tromsø er møtested for urfolkskonferanser og for kultur, som Nana-festivalen og arktisk kunst. Det samiske i det moderne Tromsø blir grunnlag for internasjonale kontakter og åpenhet. Ikke minst i nordkalott-samarbeidet er samisk kultur en viktig oppgave.

*Tromsø som kulturby har et ansvar for å videreutvikle den samiske kulturarven. Det gjelder aktive kulturuttrykk som litteratur, musikk og teater, og det gjelder kulturminnevern. Tromsø har et særlig ansvar for å løfte frem og satse på samiske stedsnavn og skilting."*⁷

Forslag til tiltak:

- *Gjennomføre Kulturplanen blant annet ved å videreutvikle den samiske kulturarven. Det gjelder aktive kulturuttrykk som litteratur, musikk og teater, og det gjelder kulturminnevern. Tromsø har et særlig ansvar for å løfte frem og satse på samiske stedsnavn og skilting.*

⁶ Kommunedelplan for kultur for Tromsø kommune med handlingsprogram for 2002-05: 11.

⁷ Foreslått av ordføreren i Tromsø våren 2001.

5.2 Sámi álbmotbeaivi / Samefolkets dag

Et viktig innslag for Tromsøs samiske befolkning er den årlige feiringen av Sámi álbmotbeaivi/Samefolkets dag. Dagen ble første gang feiret for ni år siden til minne om det første samiske landsmøtet som ble holdt i Trondheim i 1917. Romssa Sámi Searvi-NSR/Tromsø Sameforening-NSR har årlig markert Sámi álbmotbeaivi/Samefolkets dag, gjennom ulike kulturelle arrangement. Samiske artister har hatt en sentral plass i feiringen.

Fra og med 2002 skal 6. februar, Samefolkets dag, feires som offisiell festdag i Tromsø. Med 47 mot 6 stemmer har kommunestyret i sak 0007/02 30.01.02 vedtatt å etablere en egen 6. februar-komite og at Samefolkets dag i Tromsø kommune skal være en offisiell flaggdag og festdag. For mer om kommunestyrets vedtak se: <http://www.tromso.kommune.no/samefolket>

Vedtaket innebærer at det etableres en kommunal 6. februar-komite. Komiteens oppgave er å fastsette program, organisere og ta ansvar for den offisielle hovedmarkeringen av 6. februar. Kommunens valgkomite oppnevner medlemmer til 6.februar-komiteen. Årlig kostnad kr 10.000,- hovedmarkering, dekkes innenfor eksisterende ramme til formannskapet. Dette for hele økonomiperioden 2002-2005. For mer informasjon om kommunens vedtak vedrørende Sámi álbmotbeaivi / Samefolkets dag: <http://www.tromso.kommune.no/news/4181.asp>

Markeringen av Sámi álbmotbeaivi/Samefolkets dag er viktig for Tromsøs samiske befolkning. At markeringen gjennom Tromsø kommunes vedtak får en offisiell ramme er positivt da markeringen får en ny status ved kommunens aktive medvirkning, samt at potensialet for å utvikle markeringen av dagen bedres. Dagen har vært brukt til å synliggjøre Tromsø som urfolksby. Etter kommunestyrets vedtak er potensialet tilstede for at dagen kan brukes enda mer aktivt til dette.

Forslag til tiltak:

- *Tromsø kommune oppnevner en egen Sámi álbmotbeaivi- / Samefolkets dag-komite med bred samisk deltakelse.*
- *Tromsø kommune flagger med det samiske flagget ved kommunale bygg.*
- *Meny på Samefolkets dag i de kommunale kantiner bør gjenspeile denne dagen.*
- *Det bør legges ut en gratulasjon på Internett på dagen.*
- *Hovedmarkeringen av Sámi álbmotbeaivi/Samefolkets dag bør tilføres tilstrekkelige økonomiske midler til å kunne synliggjøre urfolksbyen effektivt.*

5.3 Samisk kulturhus

Samiske kulturaktiviteter i Tromsø viser en stor iderikdom. Likevel har det i mange tilfeller vist seg som en hinder at det ikke eksisterer et eget samisk kulturhus eller urfolkssenter i byen.⁸ Mange aktiviteter som enkelt kunne funnet sted i et samisk kulturhus, må finne sted i mer provisoriske former, eller finner ikke sted i det hele tatt. Et eksempel på dette er aktiviteten rundt barnesamlingene til Romssa Sámi Searvi - NSR / Tromsø Sameforening - NSR. RSS-NSR hadde i løpet av 2000 og 2001 jevnlig barnesamlinger for samiske barn i Tromsø. Aktivitetene besto både av teater, tekstil/maling, m.m. Et vedvarende problem var

---

⁸ Begrepene "samisk kulturhus" og "urfolkssenter" kan sies å romme noe ulikt innhold. I denne sammenhengen benyttes likevel begrepene om hverandre og har samme meningsinnhold. Det samiske innhold er det sentrale, men også annen urfolksaktivitet er relevant, for eksempel aktiviteten i forbindelse med Nana-festivalen.

lokaler til å arrangere barnesamlinger. Aktivitetene fant sted ved at skoler og barnehager viste velvilje og stilte lokaler til disposisjon. Erfaringene viser likevel at barnesamlingene sannsynligvis ville hatt bedre kår i et samisk kulturhus. Et annet eksempel er duodji-aktiviteten til Romssa Sámi Searvi - NSR/Tromsø Sameforening – NSR, som også hemmes av manglende lokaler for de ulike kursvirksomheter.

I Tromsø kommunes Handlingsplan for samisk kultur og næring i Tromsø, som opererer med fire utviklingsprosesser og åtte konkrete tiltak, er et av tiltakene etablering av et forprosjekt som skal se på etablering av et "Samisk kulturhus / Urfolkssenter".⁹ Tiltaket er knyttet til utviklingsprosess 1 – Tromsø som internasjonal urfolksby.

Tromsø kommunes kulturplan kommer også inn på det samiske kulturhuset:

"Tromsø har ungdomskulturhus, studentkulturhus, internasjonalt flerbrukshus og mangler kanskje et samisk kulturhus. Men det viktigste er ikke å ha "hvert sitt hus". Eksempelvis har studenthuset Driv og KulturHuset vist seg å være viktige arenaer for ulike etniske kulturuttrykk – både tradisjonelle og moderne. Tromsøs styrke ligger i å skape møteplasser og krysningspunkter mellom de forskjellige kulturuttrykkene - la folk oppleve "kulturmix" i alle hus. Det er det som gjør kulturen grensesprengende."

Tromsø som en internasjonal urfolksby synliggjøres på en god måte gjennom ulike kulturaktiviteter som finner sted, både via festivaler og på andre måter. Det er imidlertid et savn i de samiske kulturmiljøene i byen at det ikke finnes en egnet arena for den samiske kulturaktiviteten. Et eget samisk kulturhus ville vært en slik arena. Et slikt bygg kan tenkes lokalisert enten i Tromsdalen eller på Kvaløya. Et alternativ til et eget samisk kulturbygg er å se på urfolkssatsningen, kulturutøvelsen og annen urfolkskulturutøvelse i sammenheng med kommunens kulturbyggkabal.¹⁰ Dersom nuværende KulturHuset frigjøres ved at Hålogaland teater flytter inn i nytt teaterbygg i 2005, kan denne ledige kapasiteten fylle andre kulturbehov. Et av kravene som bør oppfylles ved bygging av et samisk kulturbygg (eventuelt ved omdisponering av KulturHuset) er at lokalene er dimensjonert for å kunne være åsted for større arrangementer som for eksempel Nana-festivalen. Bygget må derfor ha ulike aktivitetsrom og saler for kurs, teater, musikk, seremonier og lignende. Også fasiliteter som muliggjør rekreasjon og overnatting bør være tilstede.

Dersom behovet til samisk kulturutøvelse og annen urfolkskulturutøvelse inkluderes og ivaretas ved et eget samisk kulturhus eller den "nye" bruken av KulturHuset, vil dette være et viktig skritt i retning av å følge opp Tromsø kommunes forpliktelser og ansvar både i forhold til "Handlingsplan for samisk kultur og næring i Tromsø" og i forhold til "Kulturplanen" og kommunenes satsing på å videreutvikle den samiske kulturarven.

Forslag til tiltak:

- *Tromsø kommune realiserer planene om bygging av et samisk kulturhus, eventuelt tilrettelegger for en omdisponering av KulturHuset som muliggjør samisk kulturutøvelse. Bygget bør være dimensjonert for større arrangement.*

---

⁹ Tromsø kommune. Handlingsplan for samisk kultur og næring: 14.

¹⁰ Kulturbyggkabalens omtales i; Kommunedelplan for kultur for Tromsø kommune med handlingsprogram for 2002-05: 16.

5.4 Duodji

Duodji, som best kan oversettes til norsk med brukskunst, har lange tradisjoner i samisk kultur. Duodji kalles både det å lage noe og det som blir laget. Håndverket var tilpasset sjølbergingssamfunnet, og nytte- og bruksverdien var viktigere enn utsmykningen. Men form- og stilsans var likevel noe som ble lagt merke til, og utsmykningen har alltid hatt et kommunikativt aspekt.

Det ble brukt forskjellige materialer fra naturen; rotknuter, røtter, never, skinn, horn, bein og sener. Metaller som tinn og sølv ble også brukt.

I dag har duodji i stor grad gått over til å bli souvenirsløyd og kunsthåndverk, og utsmykningen har følgelig størst verdi. Duodji har aldri vært tuftet på ideen om masseproduksjon, men en del nye teknikker er likevel tatt i bruk - noen har i dag duodji som inntektskilde. Uansett er det viktig at produktene er laget på grunnlag av samisk tradisjon i materialvalg og arbeidsteknikk. Duodjiprodukter som samekofte, kniv og tinnrådbroderinger gir viktige signaler, både om ferdigheter, kulturforståelse og ikke minst status og tilhørighet.

Det er mange i Tromsø-området som i dag har duodji som hobby eller bierverv, men svært få har det som hovednæring. I dag er duodji anerkjent som håndverk, og det er mulig å ta fagbrev i duodji. Det gis opplæring i duodji i grunnskole, i videregående opplæring og på høghskolenivå.

Duodji selges i Tromsø i forbindelse med torgsalg hver sommer og ellers sporadisk ved ulike arrangement. Duodji selges også ved bestilling hos private. Det ligger derfor et potensiale for næringslivet i å integrere salg av duodji i sterkere grad i sin virksomhet. Samlokalisering med annen samiskrelatert virksomhet vil kunne gi positive effekter for profilering av Tromsø som urfolksby. Det er spesielt en samlokalisering av et samisk spisested som er av særlig interesse. Se for øvrig punktet om Etablering av "Sámi GalleriCafé" i Tromsø.

Duodji til bruk for skoler er også interessant som satsningsområde. På grunnskolenivå kan duodji inngå som tema under ulike prosjektarbeid. Duodjiutøvere, også lokale utøvere, vil da kunne tilby "pakker" til skoler. Aktuelle temaer kan være:

- å sammenligne form, fargebruk og ornamentering i duodji med det man for eksempel finner i norsk bondekultur.
- samiske næringskombinasjoner (duodji i kombinasjon med reindrift eller jordbruk)
- samiske klestradisjoner
- å lage enkle duodjiprodukter

Det kan være aktuelt å trekke inn duodji i forbindelse med fag når temaet er samisk kultur. Der det er mulig, kan man invitere samiske kunstnere og duodjiprodusenter til å fortelle om duodji og demonstrere teknikker .

Duodji vil på en effektiv måte synliggjøre samisk kultur i Tromsø-området, både når det benyttes i undervisningssammenheng og i næringsssammenheng.

Forslag til tiltak:

- *Næringslivet i Tromsø bør i sterkere grad enn i dag søke å integrere salg av duodji i sin virksomhet.*
- *På grunnskolenivå bør duodji inngå som tema under ulike prosjektarbeid.*

- *Grunnskolen bør trekke inn duodji i forbindelse med fag når temaet er samisk kultur. Der det er mulig, kan man invitere samiske kunstnere og duodjiprodusenter til å fortelle om duodji og demonstrere teknikker.*

5.5 Nana-festivalen

Da den første "Álgoálbmotbeaivviit / Indigenous Days '84" fant sted i 1984, var hensikten at arrangementet skulle utvikle seg til å bli et årlig arrangement. Miljøet rundt Romssa Sámi Searvi-NSR/Tromsø Sameforening-NSR har realisert dette målet, og festivalen lever nå videre under navnet Nana-festivalen. Navnet "Nana" er samisk og betyr "sterk, solid", noe som ikke er ment å være en beskrivelse av den faktiske situasjonen, men kanskje heller en utfordring og et ønske om å se et sterkere fellesskap mellom de positive kreftene i vår verden.

Festivalens omfang og profil varierer noe fra år til år, men det som er felles er at det er et fleredagersarrangement med et mangfold av kulturaktiviteter med en klar urfolksprofil. Både samisk kultur og urfolkskultur fra andre områder er representert. Kulturaktiviteter for barn står sentralt i festivalen.

Nana-festivalen, som de siste år har blitt avviklet i september, er et viktig element i satsingen av Tromsø både som urfolksby og som kulturby. Nana-festivalen har egne hjemmesider: <http://www.nana.no/>

Festivalen synliggjør den levende og kreative samiske kulturaktiviteten som både tar utgangspunkt i urfolkskunstnere bosatt i Tromsø og utenfor Tromsø. Mange fremstående samiske kunstnere driver sin virksomhet fra Tromsø. Urfolkskunstnere fra andre områder har også opphold i Tromsø i kortere eller lengere perioder.

Nana-festivalen trekker allerede til seg tilreisende både fra inn- og utland, i tillegg til at festivalen har stor oppslutning fra Tromsøs egen befolkning, og da spesielt den samiske befolkning. Det er et potensiale tilstede for at festivalen kan utvikles til å bli enda mer omfangsrik og synlig enn den har vært til nå. En hovedutfordring for å oppnå dette er å sikre festivalens økonomiske rammebetingelser da festivalen vekst hemmes av en stram økonomisk situasjon.

Tromsø kommunes kulturplan har et eget kapittel som omhandler festivalene; "1.4. Festivalene – Tromsøs åpne ansikt". Nana-festivalen er blant festivalene som omtales. I Kulturplanens handlingsprogram, som er retningsgivende for Tromsø kommunes økonomiplan for perioden 2002-05, berører flere av tiltakene Nana-festivalen:

- 1.1.1. Å øke tilskudd til festivalene ut fra kvalitet.
- 1.1.2. Inngå faste avtaler med de mest profesjonelle festivalene med internasjonal profil.
- 1.1.4. Bidra til å opprette et felles festivalkontor på Skansen.
- 1.2.4. Styrke det lokale kulturliv i Tromsø ved å gi tilskudd til leie av KulturHuset når HT flytter ut.
- 1.2.7. Satse på Rådstua teaterhus som fagsenter for kulturskoletilbud i teaterproduksjoner og arena for barne- og ungdomsgrupper og friteatergrupper. Vurdere bruk av KulturHuset evt. andre bygg i nærheten til teateraktiviteter.

Nana-festivalen er svært viktig for Tromsø som en internasjonal urfolksby, spesielt fordi festivalen inkluderer urfolk fra en rekke regioner rundt i verden. Dersom tiltakene i ”Kulturplanen” følges opp av Tromsø kommune vil Nana-festivalen kunne utvikles og synliggjøre Tromsø som internasjonal urfolksby i enda sterkere grad enn festivalen allerede gjør i dag.

Forslag til tiltak:

- *Tromsø kommune gjennomfører tiltakene i kommunens kulturplan kapittel 1.4 som omhandler festivalene*
- *Tromsø kommune bidrar til å sikre Nana-festivalen trygge økonomiske rammebetingelser.*

5.6 Riddu Ridđu

Riddu Ridđu ble etablert i 1991 som en samisk kulturfestival. Gáivuona Sámenuorat, den samiske ungdomsforeninga i Kåfjord, var arrangør. De unge idealistene ønsket å skape en festival for å sette fokus på vår sjøsamiske kulturarv.

Med årene er Riddu Ridđu blitt en av de fremste samiske festivalene. Riddu Ridđu er også internasjonal festival, med fokus på de nordlige urfolk og kulturer. Gjennom årene har mange folk og artister fra Sibir, Sápmi, Grønland, Canada, Alaska og andre steder besøkt festivalen.

Riddu Ridđu arrangeres i andre halvdel av juli måned hvert år. Festivalen har sitt utspring ved Ája-Samisk senter i Kåfjord, i Nord-Troms. Festivalen rommer konserter, teater, barnarrangementer, utstillinger og mange andre aktiviteter. Hvert år arrangeres også Arctic Youth Camp for ungdom som vil lære mer om nordlige folks kulturer.

Selv om festivalen finner sted 150 km fra Tromsø, har den likevel betydning for byen. Mange av arrangørene av festivalen oppholder seg til daglig i Tromsø. Både enkeltpersoner og institusjoner i Tromsø bidrar økonomisk eller kulturelt. Urfolksbyen Tromsø styrkes gjennom utfoldelsen i Mandalen. Både enkeltpersoner og organisasjoner i Tromsø tilegner seg viktig kompetanse gjennom engasjementet i Riddu Ridđu festivalen. Denne kompetansen benyttes senere ved aktiviteter i Tromsø. Nana-festivalen er et godt eksempel på en aktivitet som har hatt stor nytte av Riddu Ridđu.

Riddu Ridđu gjennomføres med fast økonomisk støtte fra Sametinget, Kåfjord kommune, Troms fylkeskommune og Norsk kulturråd. Riddu Ridđu har egne hjemmesider: <http://www.riddu.com/>

Forslag til tiltak:

- *De samiske miljøene i Tromsø fortsetter å bidra aktivt med gjennomføringen av Riddu Ridđu festivalen.*

5.7 Samisk profil ved utsmykking av offentlige bygg

Tromsø som internasjonal urfolksby vil kunne synliggjøres på en konkret måte ved en bevisst holdning ved utsmykking av offentlige bygg. Arkitekter og utbyggerne kan gjennom samarbeid med urfolkskunstnere bidra til både til en arkitektonisk profil av bygg, samt til utsmykking av bygg med urfolkskunst.

En profilering av Tromsø som internasjonal urfolksby gjennom arkitektonisk profil og utsmykking er særlig aktuelt ved nye offentlige byggeprosjekt. En synliggjøring er betinget av at byggene befinner seg der folk ferdes. I de tilfeller tilreisende og turister er målgruppe vil dette ofte bety de sentrumsnære offentlige bygg, samt bygg ved innfallsportene til Tromsø. Samiske kunstnere både i Tromsø og utenfor Tromsø vil kunne være aktuelle ved utsmykningsoppdrag.

At offentlige byggeprosjekt kan brukes bevisst til synliggjøring av samisk kultur er det nye Sametingsbygget i Karasjok det beste eksempel på. Statens byggeskikkpris 2001 ble tildelt Sametingsbygningen. Prisen vil sannsynligvis bidra til økt fokus på samisk kultur og samfunnsliv. Arkitektene har klart å bygge et moderne parlamentsbygg som samtidig klart symboliserer den samiske kulturen. Juryen sier i sin begrunnelse for pristildeling at:

”Arkitektene bak Sametingsbygget har - i samarbeid med byggherre og rådgivere - klart å forene et moderne byggeprogram med samisk byggetradisjon og kultur i et verdig og samtidig upretensiøst byggverk, i poetisk samvirke med naturens stedlige forutsetninger. Finnmarksvidda har fått en inspirert og inspirerende møteplass. Sametingsbygget vil bli et viktig element i den videre stedsformingen av Karasjok og et symbolbygg for samisk byggeskikk og identitet. Bygget representerer et vesentlig bidrag i arbeidet med å fremme god byggeskikk.”

Mer om Sametingsbygningen finnes på Sametingets hjemmeside: <http://www.samediggi.no/default.asp?selNodeID=111&lang=no>

Rådhuskvartalet med rådhus, kino og bibliotek er et eksempel på et større prosjekt hvor profilering av urfolksbyen gjennom arkitektonisk profil og utsmykning kan realiseres, spesielt i tilknytning til arealene beregnet for allmennheten.

Et annet eksempel på et byggeprosjekt hvor urfolksbyen kan søkes profilert vil være utbyggingsprosjektet på Prostneset. Prostneset ligger svært sentralt i forhold til å nå målgruppen hurtigruteturister. Både byggets utforming og visuelle preg og byggets innhold blir viktig i denne sammenhengen. Eksempel på samisk innhold som kan vurderes å legges til bygget er samisk serveringssted og salgslokaler for duodji. Se for øvrig punktene Etablering av ”Sámi GalleriCafé” i Tromsø og Duodji.

For å synliggjøre Tromsø som urfolksby vil det ha betydning hvilket førsteinntrykk tilreisende til Tromsø får ved ankomst til byen. En samisk arkitektonisk utforming eller kunstnerisk profil ved Prostneset og flyterminalen vil derfor kunne være virkemidler i profilering av urfolksbyen.

Dersom bygget/byggene enten i sin arkitektoniske utforming, i sin utsmykning, i sitt innhold eller i en kombinasjon av forannevnte tilkjenner at Tromsø er et urfolksenter, vil dette på en

tydelig og effektiv måte signaliserer overfor tilreisende og andre at Tromsø befinner seg midt i Sápmi / Sameland.

Forslag til tiltak:

- *Tromsø kommune, arkitekter og utbyggere bør gjennom samarbeid med urfolkskunstnere bidra til en samisk arkitektonisk profil av bygg, samt til utsmykning av bygg med urfolkskunst. Dette gjelder spesielt sentrumsnære bygg og bygg ved innfallsportene til Tromsø.*

5.8 Eksemplet Universitetet i Tromsø

Et eksempel på en vellykket satsning på en urfolksprofil ved utbygging og utsmykning sees ved Universitetet i Tromsø. Universitetet i Tromsø er et landsdelsuniversitet hvor det samiske har en sentral plass. Dette gjenspeiles også i Universitetets fysiske struktur. Universitetet har synliggjort at de er et samisk universitet ved utsmykning og utbygging. Best kommer dette til uttrykk i aksene Labyrinten - Joho Niillas goahti – Samisk kulturbygg – Teorifagbygget.

Kunstverket Labyrinten sentralt plassert på Universitetsområdet har idémessig slektskap med nordkalottens labyrinter; verdens yngste labyrintkultur fra 1300-tallet til 1700-tallet. En teori er at slike labyrinter ble bygget som en magisk beskyttelse mot trusler utenfra. Labyrintene har en samisk opprinnelse eller opprinnelse fra kulturer som den samiske kultur har sitt utspring fra. For mer informasjon se: <http://www.adm.uit.no/plan-drift/utomhus/labyrint.htm>

Sommeren 1997 fikk Universitetet i Tromsø bygd en gamme på universitetsplassen like ved Labyrinten. Gammen fikk navnet Joho Niillas goahti, og er et synlig tegn på Universitetet i Tromsø sin nære tilknytning til det samiske samfunnet, og brukes aktivt av ansatte og studenter. For mer informasjon se: <http://www.uit.no/ssweb/gammen/indexno.htm>

I tilknytning til utbyggingen av et nytt Teorifagbygg på Universitetsområdet, vil det bygges et eget ”Samisk kulturbygg” som vil være plassert mellom Joho Niillas goahti og Teorifagbygget. Samisk kulturbygg vil ha en arkitektonisk profil og funksjoner som gjenspeiler at bygget er samisk både med árran/ildsted, samisk stjernehimme i tak, skinnberedningsrom osv.

Teorifagbyggets sørøstlige hjørne vil bestå av kontorlokalene til Senter for samiske studier og andre enheter med tilknytning til samisk forskning og undervisning. Senteret har direkte utgang til det samiske kulturområdet. De samiske administrative og forskningsmessige funksjonene på Universitetet blir dermed å inngå i det som kan kalles det sentrale samiske kulturområdet på Universitetet i Tromsø.

Forslag til tiltak:

- *Universitetet i Tromsø fortsetter den vellykkede satsningen ved bruk av samisk arkitektonisk og kunstnerisk profil som synliggjør universitetet som et Samisk universitet.*

5.9 Tospråklig skilting

En sentral måte å synliggjøre Tromsø som urfolksby vil være en bevisst bruk av samiske skilt. Samiske stedsnavn og navn som er i daglig bruk blant samisktalende i byen bør synliggjøres og tas i bruk også på kommunale skilt.

I enkelte kommunale bygg finnes det skilt både på samisk og norsk, for eksempel::

- Samisk barnehage/Sámi mánáidgárdi
- Prestvannet skole/Báhpajávri skuvla

Med sine tyvetalls samiskelever og ansvar for morsmålsundervisning i samisk i Tromsø er det naturlig at Prestvannet er skiltet på norsk og samisk. En naturlig videreføring av skiltingen vil være at det gjennomføres norsk-samisk skilting også *innvendig* på skolen. Det vil bety mye for de samiske elevenes selvfølelse og språkets status på skolen. Per i dag er det hengt opp midlertidige papirskilt på samisk inne på skolen.

Øvrig grunnskoler i Tromsø kommune har elever som får undervisning i samisk. Til sammen får et femtitalls elever i Tromsø kommune samisk-undervisning, spredt på om lag ti ulike skoler. Det vil naturlig at skolene på steder med opprinnelige samiske stedsnavn skiltes på norsk og samisk. Det gjelder blant annet:

- Lakselvbukt skole/Moskaluovtta skuvla
- Ramfjord skole/Gáranasvuona skuvla

Tromsø nye rådhus bør skiltes på norsk og samisk, på linje med øvrige store bygg i Tromsø, slik som Universitetssykehuset og Universitetet. Dette bør slås fast i vedtaks form, og også gjelde kulturhus, kino og bibliotek. Tromsø kommune bør ved skilting av nye bygg og ved renovering alltid foreta en vurdering av hvilke språk det skal skiltes på.

Forslag til tiltak:

- *Samiske stedsnavn og navn som er i daglig bruk blant samisktalende i byen bør synliggjøres og tas i bruk også på kommunale skilt.*
- *Tromsø nye rådhus bør skiltes på norsk og samisk. Dette bør slås fast i vedtaks form, og også gjelde kulturhus, kino og bibliotek. Tromsø kommune bør ved skilting av nye bygg og ved renovering alltid foreta en vurdering av hvilke språk det skal skiltes på.*
- *Tromsø kommune gjennomfører tospråklig skilting innvendig der det er naturlig, for eksempel på skoler med samiske elever.*
- *Tromsø kommune bør aktivt søke Sametinget om midler for å få tospråklig skilting.*

6 Samisk reiseliv

6.1 Innledning

Et av elementene som inngår i urfolksbyen Tromsø er aktiviteten i tilknytning til det som kan defineres som ”samisk reiseliv”. Samisk reiseliv omfatter både samiske aktører innen reiseliv, enkelte kulturaktiviteter og andre aktører som driver aktiviteter som kan knyttes til samisk reiseliv.¹¹ Flere av aktivitetene i Tromsø og i nærheten av Tromsø kan knyttes til begrepet samisk reiseliv.

Reiselivsvirksomheten i Tromsø er mangfoldig. Et av forholdene som preger reiselivet, er at de som besøker Tromsø er en variert gruppe; hurtigruteturister, cruisebåtturister, reisende som kommer via turoperatører og reisende som besøker Tromsø i konferansesammenheng.

6.2 Samiske reiselivspakker ?

Som nevnt overfor består de reisende som besøker Tromsø av en rekke grupper. Mange av disse er i Tromsø enten på vei til eller på vei fra Finnmark som er det området reiselivsvirksomheten i størst grad har satsset på samiske reiselivstilbud. Tilbudene som derfor presenteres for reisende andre steder enn i Tromsø-området kan dermed påvirke interessen for de samiske reiselivstilbud som tilbys her. En reiselivsgruppe framstår likevel som svært aktuell for samiske reiselivsopplevelser i Tromsø-området; konferansedeltagere. Tromsø framstår som den fremste og viktigste konferansebyen i Nord-Norge. Internasjonale kongresser er et viktig satsingsområde bl.a. for Destinasjon Tromsø. Urfolksforskningen ved Universitetet i Tromsø er med på å bidra til at andre urfolk, forskere, studenter og andre også gjester byen jevnlig. Konferansedeltagere som besøker Tromsø, samt de som besøker ulike institusjoner som bl.a. Universitetet i Tromsø, kan fremstå som en hovedmålgruppe innen samisk reiselivssatsing da disse gruppene i liten grad kan tenkes å kunne benytte lignende tilbud andre steder.

Reisende som besøker Tromsø, og som ønsker en samisk reiselivsopplevelse, har i dag anledning til å benytte ulike eksisterende tilbud. Det kan imidlertid være en utfordring å finne fram til disse tilbudene, da flere av disse drives som småskalavirksomhet og dermed kan overskygges av de mer ”prangende” opplevelser som tilbys. Det blir derfor en viktig målsetning å synliggjøre de samiske tilbudene.

Forslag til tiltak:

- *Destinasjon Tromsø og samiske reiselivsaktører må i fellesskap synliggjøre de samiske reiselivstilbudene som eksisterer i Tromsø-området.*

6.3 Destinasjon Tromsø

Samiske reiselivsopplevelser har en interesse i å koordineres og synliggjøres slik at disse tilbudene blir bedre kjent for reisende. Destinasjon Tromsø er byens profesjonelle vertskap og

---

¹¹ Tromsø museums satsing på samiske utstillinger er eksempel på aktivitet som kan knyttes til samisk reiseliv.

samarbeidspartner for kurs- og konferansearrangører i inn- og utland, og har i tillegg en mangesidig virksomhet innen reiselivsvirksomhet hvor informasjon om ulike reiselivsaktiviteter inngår. Destinasjon Tromsø har svært innholdsrike nettsider: <http://www.destinasjontromso.no>

Enkelte av de tilbud som inngår i samiske reiselivstilbud presenteres allerede i informasjonsbrosjyrer og på hjemmesidene til Destinasjon Tromsø. Fra dette utgangspunktet vil det være mulig å inkludere informasjon om annen virksomhet som inngår i det samiske reiselivet i Tromsø.

Handlingsplanen for samisk kultur og næring inneholder flere forslag til tiltak med relevans for forprosjektet ”Tromsø som internasjonal urfolksby”. Et av disse er tiltak 2 Etablering av et informasjonssenter for urfolksspørsmål.¹² Et alternativ til etablering av et informasjonssenter vil være å styrke allerede eksisterende enheter som allerede i dag har informasjonsoppgaver i ulike sammenhenger rettet mot allmennheten eller spesielle målgrupper. I forbindelse med en reiselivssatsning hvor kunnskap om samisk samfunn og reiseliv etterspørres, vil det naturlige være å nyttiggjøre det allerede eksisterende apparatet til Destinasjon Tromsø. Destinasjon Tromsø har i dag en verdifull kompetanse om samisk reiseliv i Tromsø-området, og denne kompetansen kan videreutvikles.

I dag eksisterer det flere tilbud som kan inngå i en samisk reiselivssatsning. Noen av de mest sentrale blir presentert i de neste kapitlene.

Forslag til tiltak:

- *Videreutvikle kompetansen om samisk samfunn og reiseliv hos Destinasjon Tromsø.*

6.4 Storgammen i Ullsfjorden

Lakselvbukt i Ullsfjord¹³ er en sjøsamisk bygd i den del av Tromsø kommune som best har bevart samisk kultur og livsform. I området finner en et rikt samisk kulturlandskap. Her finner vi tufter helt tilbake fra steinalderen side om side med langt nyere tufter, Midt i dette spennende kulturlandskapet er det bygd en ”Storgamme” som tar utgangspunkt i den noe mindre tradisjonelle gammetypen som tidligere ble benyttet som bolig av samer.

Vi vet ikke når det første gang ble bygd en ”Storgamme” i Lakselvbukt, men skriftlige kilder viser at gammen har eksistert i flere hundre år. Vi vet også at Storgammen ble brukt som skolelokale på 1800-tallet. På grunn av størrelsen var den et høvelig lokale den gang. Vi vet også at gammen opp gjennom århundrene har blitt fornyet, noe vi kan lese ut fra forsikringspapirer. I disse forsikringspapirene kan vi lese at gammen hadde åpen grue i 1893, og at gruen var byttet ut med ovn i 1903. Forsikringspapirene viser at gammen den gang var 6 meter i diameter, og at den i tillegg besto av en gang. De siste som bodde i denne gammen flyttet ut i 1923, og i 1927 ble gammen revet.

---

¹² I kapittelet ”Avgrensninger” redegjøres det for hvorfor forprosjektet ikke anbefaler etablering av et informasjonssenter for urfolksspørsmål i Tromsø.

¹³ Lakselvbukt ligger i Sørfjorden som er et eget fjordsystem med terskel i den nordlige delen mot Ullsfjord. Benevnelsen Ullsfjord vil bli benyttet også om området Sørfjorden, da dette regionnavnet er så innarbeidet i språket.

I 1994 ble gammen gjenoppbygd, og er ikke nevneverdig forskjellig fra den gammen som sto på samme sted for hundre år siden. Den er derfor på alle måter autentisk. Gammen viser en særegen samisk byggeskikk, og fungerer som en levende del av nåtidig samisk kultur, samtidig som den er et bindeledd til fortiden.

Storgammen i Lakselvbukt er i privat eie. Gammen benyttes i mange sammenhenger, deriblant arrangementer av mer kommersiell/forretningsmessig karakter. Et slikt eksempel ser vi når Nana-festivalen som del av festivalen tilbyr festivaldeltakerne tur til Ullsfjorden. Lokale tilretteleggere gir deltakerne innblikk i hvordan et sjøsamisk lokalsamfunn av i dag fungerer, og kan samtidig på egne premisser gi en framstilling av den sjøsamiske historien i området. Storgammen står sentralt i disse turene. Her får deltakerne oppleve en unik byggeskikk, samt anledning til å spise tradisjonell samisk mat. Tilbakemeldingene som er gitt er positive, spesielt fra utenlandske deltakere som setter stor pris på tilbudet de opplever som særegent. Utleierne av Storgammen tilbyr også muligheter for overnatting (15 sengeplasser), samt et mindre serveringssted.

Å kunne tilby opplevelsespakker vil være interessant i en reiselivssammenheng hvor Tromsø som urfolksby skal profileres. Ullsfjord og besøk til Storgammen vil være en unik pakke å kunne tilby. Den korte avstanden til Tromsø by gjør opplevelsespakken tilgjengelig og attraktiv for grupper av besøkende med et stramt tidsskjema. Mindre grupper har også muligheter til å kunne tilbringe lengere tid i Ullsfjord ved å benytte muligheten til å leie hytte. De vil da kunne bli kjent med et sjøsamisk lokalsamfunn fra innsiden.

For friluftinteresserte mennesker er Ullsfjord en perle. Ullsfjord har Nord-Norges høyeste fjellkjede, Lyngsalpene, med Jiekkevarre som den høyeste på nesten 2000 m som nærmeste nabo. Området egner seg både til fjellsport og brevandring, og det finnes egen instruktør i området. Ullsfjord har også et unikt skitereng med milevis av tråkkede spor. Det tilbys også turer på sjøen.

Det er flere aktører i tillegg til eierne av Storgammen som kan tilby overnatting i området. En av disse kan tilby en 50 m2 hytte med plass til ca 10 personer, og har egen hjemmeside: <http://home.c2i.net/BirgerElvevoll/#A>

I reiselivssammenheng er det viktig at presentasjon og formidling av urfolkskultur skjer på urfolks egne premisser. Presentasjon og formidling av sjøsamisk kultur i Ullsfjord må derfor foregå med de lokale tilretteleggerne som premissleverandører.

Forslag til tiltak:

- *Det samiske reiselivstilbudet i Ullsfjord profileres i større grad overfor grupper som søker samiske reiselivstilbud, blant annet gjennom formidlingsapparatet til Destinasjon Tromsø.*

6.5 Heia

På Heia har reindriftsfamilien Oskal hver sommer en lavvoleir hvor målgruppe er turister på gjennomreise, samt mer organiserte turer i regi av turoperatører med utgangspunkt i Tromsø. Salg av duodji (samisk husflid) er et sentralt satsningsområde for Oskal-familien. Familien står selv bak denne satsningen, som viser reindriftskulturen i en moderne form.

På samme måte som med Storgammen i Ullsfjord kan Lavvoleiren på Heia inngå i opplevelsespakker som tilbys. Avstanden til Heia er imidlertid noe lengere enn til Ullsfjord, noe som er en utfordring i forhold til å skulle tilby opplevelsen til alle grupper av tilreisende.

Kultur er ikke en statisk tilstand. Lavvoleiren på Heia kan sees som en videreutvikling av den reindriftssamiske kulturen. Det materielle grunnlaget for samisk kultur kommer på Heia tydelig fram. Lavvoleiren har utspring i en reindriftssamisk kultur, og supplerer således den sjøsamiske kulturopplevelsen som kan tilbys i Ullsfjord.

Familien Oskal sin reiselivssatsing presenteres på Destinasjon Tromsø sine hjemmesider hvor følgende står å lese:

”Besøk ”Gammen” på Heia og du vil få en introduksjon i samisk kultur og tradisjon. Det vil bli servert samisk inspirert mat og drikke. Deretter bærer det innover fjellet - på sledetur med reinsdyr - i nydelig vinterlandskap. Vi lover deg en uforglemmelig tur...! Andre aktiviteter som også kan arrangeres er lassokasting, snøskuter kjøring og andre villmarksaktiviteter. Hvem av dere er for eksempel kjappst til å tenne et bål?”

Med båt fra Tromsø til Bergneset og videre med buss Heia opplevelser (eller buss tur/retur) Her serveres ”kaffekark” eller ”Mauken spesial” med lovlig innhold, når gjestene ankommer. Vi entrer ”Storgammen”, som har reinskinnskledde benker og tømmerbord, i tillegg står to torvgammer utenfor. Joik og en god fortelling vil sette en ekstra spiss på middagen! Etter mat er det klart for konkurranse i båltenning eller lassokasting på stillestående Reinsdyrhorn, dette er vanskeligere enn man tror.”

For nærmere presentasjon av Familien Oskal sitt tilbud på Heia kan Destinasjon Tromsø hjemmesider benyttes. Presentasjonen befinner seg under ”Aktiviteter”, deretter under ”Opplevelser”: <http://www.destinasjontromso.no>

Forslag til tiltak:

- Tilbudet på Heia som samisk reiselivstilbud videreføres.

6.6 Tromsø museum

Tromsø museum er landsdelsmuseum for Nord-Norge og Universitetsmuseet ved Universitetet i Tromsø. Museet ligger ca. 3 km. utenfor Tromsø sentrum.

Tromsø Museum inneholder permanente utstillinger fra fagområdene zoologi, geologi, botanikk, arkeologi, samisk-etnografisk og nyere kulturhistorie. I tillegg rommer museet ofte gjesteutstillinger av forskjellige slag. Utstillingene i museet besøkes årlig av ca 90 000 mennesker. Blant utstillingene finner vi ”Sápmi 2000”, som er en omfattende utstilling om nyere samisk kultur og historie.

Tromsø museum tilbyr også salg av samisk musikk og andre samiskrelaterte salgsvare: <http://www.imv.uit.no/Butikken/Framset.html>

Tromsø museum kan inkluderes som et tilbud innen samisk reiseliv, da utstillingene deres gir en fyldig presentasjon av eldre og nyere samisk historie. For mer informasjon om Tromsø museum se: <http://www.imv.uit.no/>

Forslag til tiltak:

- *Tilbudene som gis av Tromsø Museum profileres ennå sterkere enn i dag som et samisk tilbud, både av Destinasjon Tromsø og av Tromsø Museum selv.*

6.7 Spisested

Sápmi befinner seg i det subarktiske området. Et av områdets kjennetegn er det særegne dyrelivet og faunaen, samt de rike saltvannsbaserte ressursene. Samiske mattradisjoner har blitt formet av tilgangen på råvarene i området. Vilt, fisk og bær fra området anses som eksklusive produkter. Produktene etterspørres både nasjonalt og internasjonalt. I Tromsø finnes det ingen spisesteder som profilerer seg som et genuint samisk spisested. Et samisk spisested/serveringssted ville vært et supplement til byens allerede varierte serveringstilbud.

6.8 Eksemplet Sámi GalleriCafé i Oslo

I Oslo har en satsning på et samisk spisested funnet sted ved etableringen av Sámi GalleriCafé. Spisestedet ble markedsført som et genuint samisk spisested med særegne lunch- og middagsretter. Sámi GalleriCafé besto også av et galleri med skiftende utstillinger av samisk billedkunst, samt av en fast utstilling av samisk kunsthåndverk. Stedet lå sentralt plassert i Vika i Oslo sentrum, og var dermed lett tilgjengelig for turister og andre interesserte. Spisestedet fungerte også som møteplass både for tilreisende og fastboende samer i Oslo.

Sámi GalleriCafé hadde en bevisst satsning i fora rettet mot turister. Spisestedet hadde i tillegg egne hjemmesider: <http://www.sami.no/>

Sámi GalleriCafé innstilte sin drift februar 2002 på grunn av anstrengt økonomi. Det er usikkert om driften gjenopptas.

6.9 Etablering av et "Sámi GalleriCafé" i Tromsø

Selv om Tromsø har et mangfold av serveringssteder, finnes det ikke et serveringssted som profilerer seg som et genuint samisk serveringssted. Samisk mat blir i ulike sammenhenger etterlyst av ulike grupper: samer, nordmenn, turister osv. Etablering av et spisested i Tromsø etter mønster av Sámi GalleriCafé i Oslo bør kunne realiseres.

Lokalisering av et spisested vil være av betydning, spesielt dersom tilreisende blir en sentral målgruppe. Spisestedet bør, for å kunne være tilgjengelig for tilreisende, lokaliseres der tilreisende naturlig ferdes. En stor andel av turister ankommer Tromsø sjøveien. Etablering av et samisk spisested bør vurderes i tilknytning til utviklingen og utbyggingen av Prostneset. Prostneset har gunstig beliggenhet i forhold til reisende med hurtigruten og øvrig transport.

Dersom et samisk spisested lokaliseres i tilknytning til Prostneset, bør det vurderes om det er mulig å også inkludere samisk gallerivirksomhet, salg av samisk kunst og salg av duodji/samisk håndverk i spisestedets virksomhet. En annen løsning er at denne virksomheten etableres separat, men samlokaliseres / lokaliseres i tilknytning til spisestedet.

En realisering av et samisk spisested i Tromsø fordrer bedriftsøkonomisk lønnsomhet, da private investorer vil være sentrale ved eventuell etablering.

Forslag til tiltak:

- *Etablering av et spisested i Tromsø etter mønster av Sámi GalleriCafé i Oslo realiseres av private investorer. Spisestedet bør lokaliseres sentralt i forhold til reisende til Tromsø.*
- *Det bør forsøkes å inkludere samisk gallerivirksomhet, salg av samisk kunst og salg av duodji/samisk håndverk i spisestedets virksomhet. Eventuelt kan virksomheten etableres separat, men samlokaliseres / lokaliseres i tilknytning til spisestedet.*

6.10 Informasjon via Internett

Internett har blitt en stadig viktigere kanal for distribuering av informasjon, og dets betydning vil øke framover. Det eksisterer allerede hjemmesider som bl.a. har turister og tilreisende til Tromsø som målgrupper. Et godt eksempel på en slik side har vi hos Destinasjon Tromsø AS; <http://www.destinasjontromso.no/default.htm>. Av andre eksempler på portaler og hjemmesider som retter seg både mot turister/tilreisende og de med sterkere tilknytning til Tromsø, kan vi nevne; <http://tromsoportalen.no/tromso/> og <http://www.dittdistrikt.no/tromso/>. Disse sidene vil kunne utgjøre et viktig element i en satsning på Tromsø som en urfolksby. Eksempelvis ville et slagord som "Tromsø – Gateway to Sápmi" kunne fungere på slike sider i en markedsføringsammenheng. Hjemmesidene ville kunne benyttes til å samle informasjon både til turister/tilreisende og andre om samiskrelaterte tilbud og aktiviteter i og rundt Tromsø. I tillegg vil muligheten være tilstede til å legge linker til relevante hjemmesider, både sider som retter seg mot turister, men også sider om Sápmi mer generelt.

Blant eksempler på hjemmesider med turister som målgruppe har vi:

- <http://www.dihtosis.com/>: Presentasjon av samisk turisme (sidene midlertidig fjernet fra Internett i påvente av avklaring om bruk og eierforhold).
- <http://www.saami-easterfestival.org/index.html>: Omhandler Påskefestivalen i Kautokeino.
- www.samitour.com: Samisk virtuelt destinasjonselskap.
- <http://www.nana.no>: Presentasjon av Nana-festivalen i Tromsø
- <http://home0.c2i.net/riddu/>: Presentasjon av Riddu riddu festivalen i Kåfjord.

Blant eksempler på hjemmesider som omhandler Sápmi mer generelt finner vi:

- <http://www.same.net/>: Samisk portal og intranett.
- <http://www.infonuorra.com>: Lokale sider for Karasjok
- <http://www.uit.no/ssweb/urfolksnettverket/indexen.htm>: Om samisk forskning.
- <http://www.mihkku.com/samesiiddut/>: Samisk portal
- <http://www.ahlo.no/>: God samisk portal med informasjon for turister.
- <http://www.reindata.no/reindriftportal/reindrifft.htm>: Ressurser for reindriftnæringen.

Forslag til tiltak:

- *Internett brukes aktivt for å profilere Tromsø som en internasjonal urfolksby.*

6.11 Tromsø – Porten til Sameland

Tromsø er den største byen i nord, med universitet og bispesete. I flere tusen år har Tromsø vært møteplass for mennesker fra forskjellige kulturer. Tromsø er en populær møteplass. En topp moderne by med god tilgjengelighet både med fly, bil, buss eller båt. Tromsø har ord på seg for å være en pulserende, liten storby. Byen har 11 hoteller med totalt 1012 rom fordelt på 1818 senger. Tromsø er også verdens nordligste universitetsby.

Tromsø som et samisk område både i fortid og nåtid er tydelig. Byens kulturliv preges av det samiske, og ulike samiske reiselivstilbud finnes i Tromsø og i Tromsøs nærområde. Samisk reiseliv i Tromsø har utviklingsmuligheter utfra det som allerede eksisterer av tilbud.

Flere turoperatører kanalisere reisende via Tromsø. Byen er også den fremste konferansebyen i nord. Tromsø blir dermed et viktig reisemål i seg selv, samtidig som den fungerer som en innfallsport til det øvrige området i nord. Tromsø blir på denne måten en innfallsport også til det øvrige sameland som befinner seg både nord og sør for byen.¹⁴ I reiselivssammenheng, men også i andre sammenhenger, fungerer derfor Tromsø som en innfallsport til samisk kultur.¹⁵ Tromsø kan derfor betegnes som *"Porten til Sameland"* eller *"Gateway to Sápmi"*. Benevnelsene kan benyttes til å profilere byen i reiselivssammenheng, på samme måte som benevnelsene *"Nordens Paris"* og *"Porten til Ishavet"* i dag benyttes med stor suksess.

Forslag til tiltak:

- *Betegnelsene "Porten til Sameland" og "Gateway to Sápmi" innarbeides og benyttes til å profilere Tromsø både i reiselivssammenheng og i andre sammenhenger.*

6.12 Andre samiske næringer i Tromsø

Samisk reiseliv er viet stor plass i "Forprosjektet Tromsø som internasjonal urfolksby", da dette er et mulig satsningsområde som både kan profilere Tromsø som urfolksby, samtidig som det åpner for muligheter for næringsutvikling. Men også annen næringsvirksomhet/næringsetablering kan være med å utvikle Tromsø som urfolksby, selv om disse ikke er viet samme oppmerksomhet i denne rapporten. Eksempler på mulige virksomheter kan være:

- Samiske rekrutteringsfirma, utredningsfirma eller konsulentfirma.
- Samiske kulturformidlere.
- Samiske tolketjenester, samiske forlag.

---

¹⁴ De samiske tradisjonelle bosettingsområder strekker seg så langt syd som til Engerdal kommune i Hedmark. Selv om indre strøk av Finnmark profileres som samiske i reiselivssammenheng, betyr ikke det at andre områder med samisk bosetting er å anse som "mindre" samisk. Det ligger et potensiale for mange samiske områder å satse på ulike samisk virksomheter, f.eks Senja, markebygdene i Sør-Troms / Ofoten og de lulesamiske områdene i Nordland.

¹⁵ Et eksempel på "andre sammenhenger" er den viktige arenaen Universitetet i Tromsø er for miljøer som er opptatt av urfolkstematikk generelt og samisk forskning spesielt.

- Samiske reklamebyrå.
- Samiske databedrifter.
- Samiske designfirma.

I tillegg må det nevnes at det innen primærnæringene (reindrift, jordbruk, fiske), og innen kombinasjonsnæringer hvor primærnæringene inngår allerede, i dag foregår samisk næringsutøvelse i Tromsø kommune. Også annen næringsutøvelse, som for eksempel virksomheten til samiske kunstnere og kulturutøvere i Tromsø, bør nevnes da disse også kan defineres som "samisk" næringsvirksomhet.

En av de samiske hovedorganisasjoner, Norske Reindriftssamer Landsforbund (NRL), har lokalisert sitt sekretariat til Tromsø. NRL ble stiftet i 1947, og har som formål er å fremme reindriftssamenes interesser, økonomisk, faglig, sosialt og kulturelt. I tillegg har Association of World Reindeer Herders (WRH), som er en sammenslutning for reindriftsfolk i hele det circumpolare området, sitt sekretariat lokalisert i Tromsø. For mer informasjon om NRL se: <http://www.nrl-nbr.no/>

Universitetet i Tromsø, Universitetssykehuset i Nord-Norge, Troms fylkeskommune og andre offentlige etater har virksomheter og stillinger knyttet til virksomheten som kan defineres som samiske, utfra at det dreier seg om virksomhet som retter seg særskilt mot det samiske folk eller samisk tematikk.

Forslag til tiltak:

- *Tromsø kommune bør i samarbeid med relevante miljø se på muligheten for etablering av ny samisk næringsvirksomhet som kan videreutvikle Tromsø som en internasjonal urfolksby. Eksempler på slike næringer kan være: Samiske rekrutteringsfirma, utredningsfirma eller konsulentfirma, samiske kulturformidlere, samiske tolketjenester, samiske forlag, samiske reklamebyrå, samiske databedrifter og samiske designfirma.*

7 Kompetanseoppbygging

7.1 Tromsø – et senter for urfolksforskning

Tromsø ble universitetsby ved opprettelsen av Universitetet i Tromsø i 1972. Universitetet har siden den gang vært med å forme Tromsø, og vil fortsatt bety mye for byen i årene som kommer.

Universitetet i Tromsø består av 6 fakultære enheter, 5 sentre, museum og bibliotek. Universitetet gir studietilbud innen medisin, farmasi, psykologi, jus, fiskerifag, realfag, samfunnsfag og humanistiske fag. 6245 studenter var registrert høsten 2000. 69 % av disse kommer fra Nord-Norge. 51 doktorgrader ble avlagt i 2000, 4 dr.art., 2 dr.juris., 12 dr.med., 8 dr.philos., 4 dr.polit. og 21 dr.scient. Universitetet har 1833 ansatte, av disse er 960 ansatt i vitenskapelige stillinger. Bevilgningen for 2001 var 777 millioner kroner utenom byggebevilgningen til Teorifagbygget.

Ved opprettelsen av Universitetet i Tromsø ble det understreket at Universitetet hadde en rekke oppgaver å ivareta i Nord-Norge når det gjaldt å tjene landsdelens behov innenfor samfunnslivet i vid forstand. Særlig ble behovene til den samiske befolkning understreket. Universitetet legger i sine strategier vekt på å utvikle nasjonale tyngdepunkter på områder man har spesielle forutsetninger for å ta seg av. Her pekes det blant annet på forskning om flerkulturelle og flerspråklige forhold, og forskning om samiske forhold. På denne bakgrunn valgte Universitetet i 1990 å opprette et Senter for samiske studier. Opprettelsen av senteret er et viktig bidrag til at Universitetet i Tromsø i dag framstår som ”Det Samiske Universitet”. Tromsø er blitt sentral innen internasjonal urfolksforskning.¹⁶

7.2 Senter for samiske studier – ”Det Samiske Universitet”

Opprettelsen av Senter for samiske studier skal bidra til at forskning og undervisning ved Universitetet i Tromsø som har relevans for det samiske samfunn, bedre kan prioriteres og samordnes. Senterets overordnede målsetninger er gitt av Universitetsstyret. Senter for samiske studier skal:

1. *bidra til økt forskning og undervisning om samiske forhold ved Universitetet i Tromsø.*
2. *styrke rekrutteringen til slik forskning ved Universitetet i Tromsø.*
3. *stimulere til tverrfaglig samarbeid på dette området og bidra til å samordne undervisning og forskning om samiske forhold ved Universitetet i Tromsø.*
4. *drive informasjon og fremme kontakt nasjonalt og internasjonalt vedrørende samiske forhold.*

Gjennom Senterets samordnings- og koordineringsfunksjon arbeides det for at samiske forhold i større grad trekkes inn i de forskjellige studietilbudene. Senteret arbeider med å etablere nye fagtilbud i samarbeid med de aktuelle institutt. Dette vil være et ledd i å skaffe til veie en kunnskapsmengde som kan takle den prosess de samiske miljø på tvers av nasjonalstatene og minoritetssamfunn forøvrig er inne i. For samer, andre urfolk og

---

¹⁶ I tillegg til urfolksforskningen ved Universitetet i Tromsø pågår det biologisk reinforskning ved Norges veterinærhøgskole avdeling i Tromsø; Institutt for arktisk veterinærmedisin (IAV). NORUT samfunnsforskning AS arbeider med oppdragsforskning bl.a. om kvinner i reindrift.

minoritetsgrupper forøvrig, vil det være av største betydning å bygge opp kompetanse for å møte utfordringene internt i de ulike samfunn, og for å møte presset fra majoritetssamfunnene.

En særlig viktig målgruppe for Sentret er de samiske studentene. Derfor har Sentret en studieveilederstilling som organisatorisk og administrativt er plassert til Sentret. Et informasjonsopplegg beregnet på samiske forhold er utarbeidet som et ledd i å styrke rekrutteringen til høyere utdanning. Sentret vil kartlegge mulighetene for studentutveksling innen Sápmi og også i en større sammenheng. Sentret vil informere om hvilke fagkombinasjoner som har særlig relevans for behovene i det samiske samfunn. Sentret trekker studentene aktivt med i senterets arbeid. Dette innebærer blant annet at Sámi Studeanttaid Searvi Romssas/Samiske studenters forening i Tromsø (SSSR) har plass i Senterets styre.

For å realisere målsettingen om økt forskning og undervisning om samiske forhold, er det nødvendig med et tverrfaglig samarbeid mellom de ulike fagmiljø ved Universitetet. Sentret arrangerer populærvitenskapelige forelesninger eller åpne temakvelder som tar opp aktuelle problemstillinger i det samiske samfunn. Samordningsfunksjonen utgjør en sentral del av Senterets arbeid.

Sentret vektlegger samarbeid med andre samiske forskningsmiljø og urfolksmiljø forøvrig. Et slikt samarbeid realiseres gjennom konkrete prosjekter. Kontakten og samarbeidet med de lokale samiske miljø er en forutsetning for et dynamisk forsknings- og utdanningsmiljø. Lokal erfaringsbakgrunn er en viktig ressurs. Senteret legger derfor vekt på å etablere kontakt i de ulike samiske områder.

Senter for samiske studier har godt utviklede hjemmesider; <http://www.uit.no/ssweb/> På disse sidene legges det fortløpende ut informasjon om forskningsresultater, faglige aktiviteter, konferanser etc. Hjemmesidene er derfor et nyttig redskap for distribuering av informasjon i forhold til målgruppene studenter og forskere.

Forslag til tiltak:

- *Universitetet i Tromsø fortsetter styrkingen av virksomheten til Senter for samiske studier.*

7.3 Samisk strategiplan – en ny æra for Universitetet i Tromsø

Urfolksbyen Tromsø tok et viktig steg framover da Universitetet i Tromsø høsten 2000 vedtok en "Samisk strategiplan" Samisk strategiplan er en overordnet plan der hovedmålet er å skissere hvilke tiltak Universitetet ønsker å satse på innen samisk forskning og undervisning. Planen skal supplere det ordinære strategiplanarbeidet ved Universitetet i Tromsø. Innenfor hvert av tiltakene vil det bli utarbeidet handlingsplaner som gir en mer detaljert oversikt over hvordan tiltakene tenkes gjennomført. Universitetsledelsen ba Senter for samiske studier utarbeide den samiske strategiplanen, som foruten forskning også skulle omfatte utdanning, formidling og rekruttering. Universitetet i Tromsø er landets største forskningsinstitusjon for samiske forskningsspørsmål, og det vil ha stor betydning for hele forskningsfeltet hvilke prioriteringer Universitetet i Tromsø gjør. Planarbeidet tar utgangspunkt i at universitetet bør arbeide for økt samisk forskning og undervisning på flere fagområder, herunder flerfaglig forskning, samt ta sikte på økt rekruttering av samiske studenter og forskere. Mye av

strategiplanarbeidet vil bli videreført både som delutredninger og som en løpende prosess på de enkelte instituttene.

Følgende tiltak i Samisk strategiplan har prioritet:

- Oppbygging av et urfolkssenter ved Universitetet i Tromsø.
- Oppbygging av tverrfakultære forskningsprogram.
- Oppbygging av rekrutteringsstillinger innenfor samisk tematikk.
- Utvikling av et Masters-program og Bachelors-program i urfolksstudier.
- Samisk språk som reell kvalifikasjon ved ansettelser i vitenskapelige stillinger.
- Etablering av frikjøpsordninger.
- Styrke institusjonssamarbeidet (Urfolksnettverket og "Forum for urfolksspørsmål i bistanden").
- Utvikle pensumlitteratur om samisk/urfolksforhold, samt utvikle pensumlitteratur på samisk.
- Rekruttering av samiske studenter.
- Styrke forskningsformidlingen.
- Styrke rammevilkår for bruk av samisk språk.
- Fast samisk representant i Universitetsstyret.
- Permanentisering av semesteremne i samisk kulturkunnskap.

Samisk strategiplan er en tiårsplan. De ulike tiltak vil settes ut i livet trinnvis. De første steg som er tatt for å oppfylle tiltakene er at et begynneropplæringstilbud i samisk språk for ikke-samiskspråklige er under opprettelse. Dette vil styrke rammevilkårene for bruk av samisk språk.

De første tverrfakultære forskningsprogram er også etablert. Forskningsprogrammet "Sarvvis" er et forskningsprogram om reindrift og ressursforvaltning. Senter for samiske studier vil være koordinerings- og vertsinstitusjon for denne forskningen. Det skal fokuseres på a) beiteøkologi og endringer i økosystemer i cirkumpolare områder, b) kulturelle landskap, tradisjonell kunnskap og kosmologi samt c) sosiale, politiske, økonomiske, rettslige og organisatoriske forhold i tilknytning til reindriften og forvaltningen av næringen. Programmet vil ha sitt fokus mot problemer og utfordringer for reindriftsfolk i det cirkumpolare området, men med en særlig vektlegging av samiske forhold. Forskningen skal være tverrfaglig og trekke veksler på teorier, begreper og metoder fra både naturvitenskap, samfunnsvitenskap og humaniora. For nærmere informasjon om forskningsprosjektet "Sarvvis" se: <http://www.uit.no/ssweb/sami/sider/sarvvis/sarvvis.html>

Et annet forskningsprogram som er etablert er prosjektet "The Challenge of Indigenousness: Politics of Rights, Resources and Knowledge". Prosjektet er tildelt støtte fra Norges forskningsråd under programmet "Globalisering og Internasjonalisering." Målet med dette prosjektet er å studere fremveksten og utviklingen av "indigenousness" på et internasjonalt, nasjonalt og lokalt nivå. Prosjektet er treårig med en samlet budsjetttramme på NOK 4,3 mill. Hoveddelen starter opp i år 2002. Prosjektet administreres av Senter for samiske studier, og prosjektet koordineres av professor Henry Minde. For nærmere informasjon se: <http://www.uit.no/ssweb/sami/sider/globalisering/globalisering.html>

Aktiviteten innen urfolkstematikk ved Universitetet i Tromsø generelt, og de nevnte tiltakene i Samisk strategiplan spesielt, gjør universitetet til en viktig internasjonal arena for urfolk.

Universitetets rolle for urfolksforskning vil bli ennå viktigere i årene som kommer, og utgjør dermed et sentralt bidrag i utviklingen av Tromsø som en internasjonal urfolksby.

Forslag til tiltak:

- *Universitetet i Tromsø gjennomfører tiltakene i vedtatt Samisk Strategiplan.*

7.4 Universitetet i Tromsø som en internasjonal urfolksarena

Et viktig bidrag til å få Tromsø på det internasjonale urfolkskartet er arrangementer av ulike slag som både inkluderer deltakelse fra urfolk, og som omhandler tema som er av særskilt interesse for urfolk. Nana-festivalen er et eksempel på kulturaktivitet som setter Tromsø på det internasjonale urfolkskartet, men også annen aktivitet kan bidra til dette. Universitetet i Tromsø er en nøkkelinstitusjon i så måte.

Universitetet er den største forsknings- og utdanningsinstitusjonen på Nordkalotten. Beliggenheten gjør det naturlig å fokusere på utvikling av kunnskap om regionens natur, kultur og samfunn. Men samtidig er perspektivet globalt. Universitetsarbeid skal påvirkes og inspireres utenfra. Dette blir viktig i en verden der forskning og utdanning internasjonaliseres i stadig større utstrekning. Universitetets forskere arbeider innen et bredt fagaspekter og har høstet nasjonale og internasjonale utmerkelser. Det blir en naturlig og viktig del av Universitetets aktivitet å arrangere større og mindre seminarer og konferanser med deltakere fra ulike land og verdenshjørner i tilknytning til den aktiviteten som pågår i Tromsø.

Et av Universitetets forskningstygdepunkter er forskning på flerkulturelle samfunn og samisk kultur / urfolks kultur. Forskningsfeltet hvor Senter for samiske studier har en viktig funksjon bl.a. ved sin koordinerende rolle, medfører at internasjonale seminarer og konferanser innen urfolkstematikk jevnlig finner sted i Tromsø.

Et eksempel på virksomhet ved Universitetet i Tromsø som bidrar til å gjøre Tromsø til en internasjonal urfolksby er aktiviteten i tilknytning til "Forum for urfolksspørsmål i bistanden" Forumet fungerer som en møteplass for representanter fra forskningsmiljøer, bistandsmiljøer og interesseorganisasjoner med erfaringer fra ulike typer internasjonalt urfolksarbeid. Forumet er et UD og NORAD-initiert prosjekt basert på "Oppfølgingsplan for arbeidet med urfolk i bistanden" (UD 1999) og Stortingsmelding 21 (1999-2000), som blant annet skisserer et ønske om økt kompetanse og mer systematisk utveksling av erfaringer mellom ulike aktører og miljøer, i Norge, Sápmi og internasjonalt. Hver høst arrangerer Forumet en internasjonal konferanse hvor fokus settes på ulike tema i tilknytning til urfolk og bistand. Konferansen "[Competence Building and Indigenous Peoples](#)", ble avholdt 15. og 16. november 2001 og hovedfokus ble rettet mot ulike former for utdanning og kompetansebyggingsprosjekter. For mer informasjon om forumet se: <http://www.uit.no/ssweb/forum/indexno.htm>

Et annet eksempel på at Universitetet setter Tromsø på det internasjonale urfolkskartet var konferansen 28. februar og 1. mars 2002 om "Samenes selvbestemmelsesrett som urfolk", i regi av samerettsgruppen ved Det juridiske fakultet og Senter for samiske studier. Denne konferansen samlet 190 deltakere deriblant representanter fra urfolk, forskere, byråkrater og politikere fra 6 stater fordelt på to kontinent. Tromsø kommune medvirket aktivt under

konferansen bl.a. ved egen mottakelse i regi av Ordfører Herman Kristoffersen. For mer informasjon om konferansen se: <http://www.uit.no/ssweb/sdg/prosjekt/juridisk/indexno.htm>

Gjennom sitt fokus på urfolk blant annet gjennom internasjonale konferanser hvor urfolk fra hele verden spiller en sentral rolle, bidrar Universitetet i Tromsø til å plassere Tromsø på det internasjonale urfolkskartet, og utgjør dermed en viktig del av aktiviteten som gjør Tromsø til en internasjonal urfolksby.

Forslag til tiltak:

- *Universitetet i Tromsø styrker sin funksjon som en internasjonal urfolksarena, blant annet med å videreutvikle ulike seminarer og konferanser hvor urfolkstematikk og urfolksrepresentasjon står sentralt.*

7.5 Kompetanseoppbygging på mange plan

Når det gjelder kompetanseoppbygging for urfolk eller rundt urfolksproblematikk, så er forskningsvirksomhet sentralt. Men kompetanseoppbygging innebærer mer enn dette. Tromsø som urfolksby er med å bygge opp kompetanse for samer og andre urfolk *utover* forskningsaktiviteten.

Kompetanseoppbygging om samer og urfolk skjer også på det *mellommenneskelige* plan. Som universitetsby har Tromsø "tiltrekningskraft" som gjør at mange unge flytter hit. At Universitetet i Tromsø er det "Samisk Universitet" innebærer at mange samer flytter til byen. Sápmi er stor i utstrekning, og består av en rekke samfunn som er forskjellig i forhold til hverandre; ulike språk, ulik språksituasjon, ulike næringstilpassninger osv. Samer har stort sett fått et undervisningstilbud før de starter på høyere utdanning tilsvarende det ikke-samer har fått. I undervisningen er samisk fortid og nåtid ofte fraværende. Selv om samer kjenner sin egen virkelighet som tar utgangspunkt i ens eget område, er kunnskapen om samiske samfunn andre steder ofte begrenset.

Når unge samer kommer til Tromsø for å studere, kommer de til en by hvor samer fra *hele* Sápmi befinner seg. Her blir nye relasjoner opprettet, kunnskaper og erfaringer utveksles, meninger og ideer brynes mot hverandre og utvikles. Tromsø som en urfolksby-arena får dermed betydning ikke bare for byen selv, men også for alle de områdene som samene i byen opprinnelig kommer fra. Det foregår derfor en viktig kunnskapsoppbygging for hele Sápmi også med utgangspunkt i denne mellommenneskelige kontakten. Sámi Studeanttaid Searvi Romssas / Samiske studenters forening i Tromsø (SSSR) står sentralt på denne arenaen. Utfra foreningen foregår det en mangfoldig aktivitet både av politisk, faglig og sosial karakter. Språkkurs på ulike nivå innenfor flere av de samiske hoveddialekter er et godt eksempel på en av aktivitetene i regi av SSSR som bidrar til kompetanseoppbygging. For mer informasjon om SSSR se: http://www.student.uit.no/sssr/html/index_n.html

Forslag til tiltak:

- Sámi Studeanttaid Searvi Romssas/Samiske studenters forening i Tromsø (SSSR) sin virksomhet stimuleres og støttes opp om, både av Tromsø kommune og Universitetet i Tromsø.

8 Samarbeid med øvrige områder

8.1 Det mangfoldige Sameland

Sápmi er ikke et homogent område. Den samiske kultur består bl.a. både av en reindriftskultur og en sjøsamisk kultur, den samiske befolkning i Norge består av både nordsamer, lulesamer og sørsamer¹⁷, og samer finns både i bygder og i byer. Også på en rekke andre felt gjenspeiler Sápmi en stor heterogenitet.

Det faktum at Sápmi er så ulik fra sted til sted, innebærer muligheter for urfolksbyen Tromsø. Ulike samiske områder har stort potensiale til å fungere som samarbeidspartnere med hverandre. De ulike sentrene har muligheter til å bli gjensidig nyttige for hverandre, og virke berikende for hverandres virksomheter dersom disse mulighetene benyttes. Urfolksbyen Tromsø bør kunne utvikles videre også gjennom samspill med andre samiske områder.

8.2 Aksen Tromsø - Kåfjord

Et eksempel på et samarbeid mellom urfolksbyen Tromsø og resten av Sápmi, finner vi kontakten som finnes til det sjøsamiske området Kåfjord. Universitetet i Tromsø er blant institusjonene i byen som jevnlig får utenlandske delegasjoner på besøk. Dersom delegasjonene består av urfolk, eller av forskere, byråkrater eller politikere som befatter seg med urfolksproblematikk, blir de andre samiske sentra av interesse.

Tromsø er en naturlig arena for besøk av urfolksforskningsmiljøer på grunn av det samiske forskningsmiljøet som befinner seg ved Universitetet. En dimensjon av interesse for urfolksmiljøer fra andre land kan sies å være lite tilstede i en by som Tromsø. Byen Tromsø kan ikke sies å utgjøre et typisk samisk lokalsamfunn med sterkt tilknytning til tradisjonelle samiske næringer. Selv om mange samer etter hvert bor i byer og bylignende områder, er ikke dette det tradisjonelle samiske bosetningsmønsteret. Her kommer samiske sentra som samarbeidspartnere inn. Universitetet har ved flere anledninger tatt kontakt med Ája samiske senter i Manndalen i Kåfjord. Ved å samarbeide med Ája har disse gjestene fått innblikk i et tradisjonelt samisk samfunn. Det skjer ved at de som gjester Universitetet i Tromsø også besøker Kåfjord. Både det politiske, kulturelle og språklige arbeidet som foregår i tilknytning til Ája har blitt presentert. Tilbakemeldingene er utelukkende positive. Det har vist seg at de besøkende har fått en bedre forståelse om samiske forhold ved å oppleve et sjøsamisk lokalsamfunn. Dette er et eksempel på at to sentre kan utfylle hverandre. Tromsø og Manndalen har ulike funksjoner å fylle. Tromsø blir en internasjonal arena og fungerer som en *"Port til Sameland"*, samtidig som Kåfjord viser hvordan et lokalsamfunn håndterer spenningene i forhold til majoritetssamfunnet, og hvordan kultur kan opprettholdes og fornyes. Til sammen har to sentre dermed muligheten til å få fram litt av det samiske mangfold.

Forslag til tiltak:

- *Samarbeidet mellom Universitetet i Tromsø og Ája samiske senter styrkes og videreutvikles.*

---

¹⁷ Det eksisterer i tillegg mindre grupper av østsamer og pitesamer også på norsk side av Sápmi.

8.3 Aksen Tromsø - Ullsfjord

På samme måte som med Kåfjord har det også vært samarbeid mellom Tromsø og Ullsfjord, blant annet i forbindelse med Nana-festivalen. Her gir Ullsfjordmiljøet et viktig bidrag med den lokale kulturaktiviteten som festivaldeltakerne under Nana-festivalen kan ta del i. Samarbeidet mellom Nana-festivalen og Ullsfjord Sameforening-NSR har på samme som samarbeidet mellom Universitetet i Tromsø og Ája vist at organisasjoner og sentre kan støtte hverandre og fungere som samarbeidspartnere. Samarbeidet har gitt positive virkninger både for Tromsø og Ullsfjord.

Forslag til tiltak:

- *De samiske miljøene i Tromsø og Ullsfjord styrker og videreutvikler samarbeidet i forbindelse med kulturaktiviteter og i andre sammenhenger.*

8.4 Språksenteret i Ullsfjord

Språksenter i Ullsfjordområdet er eget tiltak i ”Næringsplan for distriktene i Tromsø” og i ”Handlingsplan for samisk kultur og næring i Tromsø”.

Språksenteret er et prøveprosjekt og er finansiert ved at Tromsø kommune har bevilget 100.000, Sametinget språkråd 200.000, Samisk næringsråd 33.000, Fylkeskommunen 30.000. I dag står Tromsø -, Balsfjord - og Karlsøy kommune udekket av dagens språksentertilbud. Det er naturlig at et språksenter i Lakselvbukt måtte forsøke å dekke disse tre kommunene. I første omgang skal senteret konsentrere seg om bygdene i Ullsfjord: Breivikeidet, Sjursnes, Olderbakken/Jøvik og Lakselvbukt.

Revitalisering av samisk språk skal stå sentralt i språksenterets arbeid. Språksenteret har som mål å ivareta og friske opp det som har vært av samisk språkbruk i området. Språksenteret skal gi et tilbud til folk uansett alder. Språksenteret må ha opplæring for alle alderstrinn som måtte være interessert i å lære samisk språk og kultur. Målet her er å få folk til å snakke samisk til daglig igjen.

Språksenterets geografiske lokalisering i Lakselvbukt innebærer at senteret befinner seg kun et steinkast unna Tromsø by. Språksenteret har dermed et potensiale for å kunne bli et senter som kan styrke språksituasjon både for de som bor i byen og de som bor i bygdene rundt.

Forslag til tiltak:

- *Tromsø kommune, Troms fylkeskommune og Sametinget i fellesskap sikrer Språkprosjektet i Ullsfjord videre drift.*
- *Språkprosjektet i Ullsfjord permanentiseres og gjøres til et samisk språksenter.*

9 Avslutning

Som denne kartleggingen viser eksisterer det allerede en rekke aktiviteter og tilbud som samlet gjør at Tromsø kan defineres som en ”internasjonal urfolksby”. Det ligger en utfordring for Tromsø i å *synliggjøre* aktiviteter og tilbud som allerede finnes. Det samme gjelder aktiviteter og tilbud forventes etablert i framtiden. Tromsø kommune bør påta seg en aktiv rolle når det gjelder å synliggjøre Tromsø som en internasjonal urfolksby.

For at urfolksbyen skal utvikle seg videre må det gjøres et arbeid hvor ulike aktører bidrar, både hver for seg og i fellesskap. Tromsø kommune er sentral i å videreutvikle tjenestetilbudet til den samiske befolkningen i kommunen. Ulike aktører innen reiselivet kan utvikle urfolksbyen og samisk reiseliv ved å samarbeide tettere. Private aktører kan bidra, blant annet ved at et samisk serveringssted etableres. Universitetet kan i enda sterkere grad enn i dag fremme urfolksforskningen og gjøre universitetet til en internasjonal urfolksarena. Det samiske miljøet i byen, som besitter bred kompetanse, vil være naturlig samarbeidspartner for alle de øvrige aktører i dette arbeidet.

Tromsø er allerede en ”*Port til Sameland*” eller ”*Gateway to Sápmi*”. Tromsø som en internasjonal urfolksby vises både ved å se på hvem som har opphold i byen, de kulturaktiviteter som foregår, og ved den kompetanseoppbyggingen som finner sted. Dersom et Samisk kulturhus i Tromsø realiseres vil urfolksbyen og den kreativiteten som er tilstede i Tromsø ha gode vekstvilkår fremover.